

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Ореста Лопуга

Тарас Вінцковський

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти біологічного факультету спеціальностей 091 «Біологія»
і 162 «Біотехнології та біоінженерія»

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 930.85(477)''632/20''(076)

Л856

Лопуга Ореста Іванівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова

Вінцовський Тарас Степанович, доктор історичних наук, професор кафедри історії України ОНУ імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Синявська О. О. кандидатка історичних наук, доцент кафедри історії України Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Сумченко І. В. – кандидатка філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано до друку
вченою радою факультету історії та філософії
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Протокол № 6 від 16 березня 2021 р.

Лопуга О. І.

Вінцовський Т. С.

Актуальні питання історії та культури України: метод. вказівки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного ф-ту спеціальності: 091 «Біологія», 162 «Біотехнології та біоінженерія» / О. І. Лопуга, Т. С. Вінцовський. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. 2021. – 88 с.

Методичні вказівки розроблені на основі нормативних документів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, містять загальні положення та рекомендації з актуальних питань історії та культури України і включають теми для самостійного вивчення дисципліни, методичні рекомендації для виконання самостійної роботи, теми рефератів, есе, тематику семінарських занять і план до них, обов'язкові терміни для опрацювання до кожної теми семінару, рекомендовану літературу.

Методичні вказівки призначенні студентам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного факультету спеціальності: 091 «Біологія», 162 «Біотехнології та біоінженерія» ОНУ імені І. І. Мечникова, які вивчають курс «Актуальні питання історії та культури України».

УДК 930.85(477)''632/20''(076)

Л856

© Лопуга О. І., Вінцовський Т. С., 2021

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст навчальної дисципліни	11
Методичні вказівки до підготовки семінарських занять	32
Методичні вказівки до самостійної роботи	64
Методи контролю	74
Питання для підсумкового контролю	75
Список рекомендованої літератури	82

ВСТУП

Дисципліна «Актуальні питання історії та культури України» є невід'ємною складовою професійної підготовки за освітньою програмою студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного факультету, відіграє важливу роль у системі всієї гуманітарної підготовки особистості. Зміст програми курсу передбачає володіння студентами синтетичних знань з історії та культури України, головних тенденцій в історіографії історії України задля розуміння наукових альтернатив, комплексу міждисциплінарних знань у межах гуманітаристики, зосереджує увагу на теоретичних засадах культурології, особливостях розвитку української культури.

В ситуації культурного розмаїття, коли в межах однієї державної території, зазвичай, історично співіснують різні народи, підвищується інтерес до національних особливостей історії та культури. Культурна самобутність власного народу є надзвичайно цінною. Феноменальність української історії та культури породжувалась і формувалась найбільшою мірою просторово-географічним та історичним чинниками. І це тісно пов'язано з нинішніми реаліями становлення незалежної України, формування її матеріальних, духовних, моральних цінностей. Географічний, історичний та мовний чинники – найдавніші і найтриваліші в історії людства ще з доісторичних епох, з часів унікальної Трипільської культури. Історію української культури розглядають крізь призму національної культури. Методологічні засади дозволяють розкрити сутність та особливості національної історії та культури. Вона охоплює систему

різноманітних форм національного життя, серед яких – історичні, географічні, господарські, побутові, ідеологічні, державно-правові, релігійні чинники. Українська історія та культура – органічна частина світової історії та культури. Відтак, опановуючи курс «Актуальні питання історії та культури України», треба звернути увагу на те, що культура українського народу є частиною світової культури, світової цивілізації. Вона розвивалася за спільними законами, в руслі розвитку європейської культури, хоча і має свої особливості, як і кожна національна культура. А історія України є інтегральною складовою загальноєвропейських історичних процесів, із взаємним впливом протягом тривалого проміжку часу.

Дисципліна читається у першому семестрі першого року навчання студентів-бакалаврів. Для опанування курсу програмою передбачено 4 кредита ECTS, що становлять 120 академічних годин, з яких 28 годин лекційних та 18 годин семінарських занять. Курс складається із 2-х змістових модулів та передбачає 1 заліковий модуль. Форма підсумкового контролю знань студентів – іспит.

Предметом вивчення дисципліни є історія та культура України від найдавніших часів до сьогодення, культурний процес і культурне буття українського народу в контексті історичної, політичної, економічної та культурологічної думки, матеріальні й духовні цінності українського народу, історична біографістика, історія політичних партій, повсякдення, військова історія.

Мета викладання нормативного курсу є ознайомлення студентів із основними досягненнями науки в галузі історичної україністики як фундаментальної науки в системі гуманітарного знання, з основними

історичними етапами становлення й розвитку суспільства на землях Центрально-Східної Європи, Української держави, з такими основними складовими культури як мистецтво, етнографія та матеріальною культурою, науковими знаннями, що дозволяють їм визначити, класифікувати тенденції розвитку української культури, формування наукового осмислення минулого України як складової частини світової спільноти.

Завданням дисципліни є:

- ознайомити студентів з місцем історії у системі університетського навчання;
- систематизувати наявні знання студентів з історії України;
- ознайомити студентів із закономірностями суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, що проходили на землях Центрально-Східної Європи;
- сформувати у студентів уявлення щодо оцінок найбільш дискусійних подій історії України;
- сприяти формуванню уявлень про міжпредметні зв'язки у вивченні гуманітаристики;
- звернути увагу студентів на новітні засоби передачі інформації з історії України в контексті викликів епохи постправди;
- показати закономірності історичного розвитку при вивченні основних етапів становлення вітчизняної і зарубіжної культури та її взаємозв'язок із соціально-економічними, політичними процесами суспільства;
- розкрити сутність культури як основну форму цілеспрямованої людської діяльності.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей та програмних результатів навчання:**

а) інтегральних (ІК):

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біотехнології та біоінженерії, біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів біотехнології та біоінженерії та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

б) загальних (ЗК):

ЗК03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК05. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

К08. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

К09. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

в) спеціальних, фахових (СК):

СК04. Здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо).

СК07. Здатність обґрунтовувати рішення щодо врегулювання відносин у сфері культури на основі розуміння специфіки соціокультурних процесів.

СКО12.Здатність дотримуватися стандартів професійної етики та міжкультурної комунікації.

Зміст підготовки бакалавра у процесі вивчення дисципліни, сформульований у термінах результатів навчання:

ПР02. Застосовувати сучасні інформаційні технології, програмні засоби та ресурси Інтернету для інформаційного забезпечення професійної діяльності.

ПР07. Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.

ПР23. Вміти використовувати у виробничій і соціальній діяльності фундаментальні поняття і категорії державотворення для обґрунтування власних світоглядних позицій та політичних переконань з урахуванням процесів соціальнополітичної історії України, правових засад та етичних норм.

КСП.01 Уміння використовувати основну культурологічну термінологію та методологію.

Очікуванні результати навчання. У результаті вивчення

навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- основні етапи розвитку суспільства на теренах Центрально-Східної Європи;
- загальні тенденції у формуванні держав на землях сучасної України;
- основні наслідки зовнішньополітичної діяльності правителів України;
- особливості розвитку соціально-економічних процесів протягом Х-XX ст.;
- місце та роль загальноєвропейських процесів в історії України;
- основні форми і типи культури;
- основні етапи розвитку української культури, їхні стильові особливості;
- основні культурно-історичні центри;
- культурні традиції, свята українського народу, культурні особливості регіонів України;
- основні досягнення вітчизняного і зарубіжного мистецтва і видатних діячів культури України.

Студент повинен **вміти**:

- розуміти специфіку періодизації історії України;
- тлумачити історичну термінологію;
- систематизувати отриману інформацію в межах окремих етапів розвитку історичних процесів;
- аналізувати різні точки зору щодо дискусійних питань історії;
- формувати систему аргументації у межах підготовки до семінарських занять та виконання самостійної роботи;

- пояснювати феномен культури, її роль у житті людини;
- виділяти специфічні риси національних культур;
- розбиратися в стильових ознаках різних епох;
- аналізувати тенденції розвитку культури в сучасному українському суспільстві.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Історія України

Методичні рекомендації щодо висвітлення тематики модуля 1

Лекційна складова змістового модуля 1 «Історія України» зорієнтована на формування цілісного уявлення про основні тенденції розвитку людської цивілізації на окресленій території від раннього палеоліту до сучасності. Увага студентів концентрується на необхідності розуміти взаємозв'язок між історичними періодами та цивілізаційними феноменами, аналізувати динаміку стадіальних змін у суспільній самоорганізації, господарюванні, еволюцію становища соціальних страт, генезу окремих військово-політичних та культурних явищ.

Тема 1. Давня історія України.

Особливості періодизації історії України. Заселення території Центрально-Східної Європи представниками людської спільноти. Локалізація найвідоміших стоянок архантропів й палеоантропів. Характеристика антропо- і соціогенезу в період палеоліту, мезоліту і неоліту. Еволюція господарських форм. Зародження і розвиток духовної культури в кам'яну добу. Зміст і наслідки неолітичної революції.

Місце Трипільської культури в історії людства. Проблема походження трипільців. Територія поширення племен мальованої кераміки. Особливості господарського розвитку. Протоміста. Причини зникнення Трипільської культури.

Центрально-Східна Європа в епоху заліза. Етнічне походження та політична історія киммерійців, скіфів, сарматів. Давньогрецька колонізація Північного Причорномор'я.

Студент повинен звернути увагу на становлення та розвиток

людської спільноти від кам'яної доби до епохи заліза, пристосування до змін клімату, еволюцію знарядь праці, формування археологічних культур та держав у світі та Центрально-Східній Європі.

Тема 2. Україна у період раннього середньовіччя.

Проблема етногенезу слов'ян. Велике розселення слов'ян у другій половині I тис. Виникнення Руської держави. «Повість минулих літ» як важливе джерело для формування знань про заснування та розвиток Руського князівства. Перші київські князі династії Рюриковичів. Роль зовнішньої торгівлі в політичній історії країни першої половини X ст. Особливості внутрішньої політики княгині Ольги. Реформи князя Володимира I Великого. Внутрішня і зовнішня політика князя Ярослава Мудрого.

Система правління в Київській державі у другій половині XI ст. Любецький з'їзд 1097 р. Початок формування удільних князівств. Правління Володимира II Мономаха. Формування вотчинного землеволодіння. Зовнішні виклики і загрози в XII – на початку XIII ст. Тенденції у розвитку культури. Етнічні процеси.

Студент повинен звернути увагу на поняття етногенезу, локалізацію місця та визначення часу виділення праслов'ян, особливості формування теорій походження Руського князівства, політичні, економічні, мовно-культурні та етнічні процеси у Київській Русі.

Тема 3. Українські землі в складі Речі Посполитої (1569-1648 рр.).

Передумови і причини укладення Люблінської унії. Українська знать в умовах боротьби за станові права напередодні та під час Люблінського сейму. Поширення впливу польської корони на українських землях.

Соціально-економічні процеси. Особливості правових норм Литовських статутів. Характеристика соціальної структури суспільства. Фільваркова система господарювання. Цехова організація ремісників. Магдебурзьке право. Роль запорозького і реєстрового козацтва у внутрішній політиці Речі Посполитої на рубежі XVI-XVII століть. Козацькі повстання. Морські походи козацького війська. П. Конашевич-Сагайдачний. Участь козаків у московських походах війська Речі Посполитої. Хотинська війна.

Релігійне життя. Намагання подолання кризи в православній церкві у межах Київської митрополії. Берестейська унія – еволюція від ідеї до реалізації. Роль П. Могили в духовному житті України.

Студент повинен звернути увагу на відмінність між обставинами виникнення і розвитку козацтва, їхнього місця в соціальній структурі населення, тенденції в житті церкви на українських землях, вплив ідей гуманізму на розвиток культури, закономірності економічних процесів, їхню залежність від формування європейського ринку сільськогосподарської продукції.

Тема 4. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Причини і привід до війни. Б. Хмельницький. Союз козаків з кримським ханом Іслам Гераєм. Бойові дії навесні 1648 р. Початок селянської війни. Пилявецька битва. Облога Львова. Битва під Збаражем. Зборівська угода. Початок формування ранньомодерної української державності.

Молдавський вектор політики Б. Хмельницького. Битва під Берестечком. Білоцерківська угода. Бойові дії у 1652-1653 рр. Характеристика моделі держави – Війська Запорозького

(Гетьманщини). Переговори гетьмана з московським царем Олексієм Романовим. Ставлення українських політичних еліт до потенційного союзу з Московським царством. Укладання Березневих статей 1654 р. та їхні наслідки. Продовження війни проти Речі Посполитої у 1655-1656 рр. Віленське перемир'я.

Студент повинен звернути увагу на відмінність між причинами та приводом до війни, різницю політичної стратегії гетьмана та кримського хана у подіях 1648-1649 рр., а також гетьмана і московського царя у 1653-1656 рр., особливості формування ранньомодерної Української держави, її органів влади, адміністративно-територіального поділу, зовнішньополітичної діяльності.

Тема 5. Гетьманщина наприкінці XVII ст. – у першій половині XVIII ст.

Характеристика становища України після укладення Вічного миру 1686 р. Внутрішня політика І. Мазепи. Розвиток культури. Соціально-економічні процеси. Початок Північної війни та місце козацького війська у подіях 1700-1708 рр. Таємна угода гетьмана зі шведським королем Карлом XII. Полтавська битва 1709 р. Перша українська політична еміграція. П. Орлик – гетьман України у вигнанні. Розробка «Пактів і Конституції законів і вольностей Війська Запорозького».

Наступ царизму на права і вольності Гетьманщини. Гетьманування І. Скоропадського. Перша Малоросійська колегія: функціональне корекція політики царя щодо Української держави. П. Полуботок. Д. Апостол. Правління гетьманського уряду. Кодифікація козацького права. Відновлення гетьманського правління. К.

Розумовський – український гетьман чи російський вельможа?

Студент повинен звернути увагу на закріплення політико-правового статусу Гетьманщини, Правобережної та Слобідської України, Запорозької Січі на рубежі століть, традиції й особливості функціонування гетьманських урядів, формування козацько-шляхетської політичної еліти, значення розробки правових документів.

Тема 6. Українські землі у другій половині XIX – на початку XX ст.

Реформи середини XIX ст. в Австрійській та Російській імперіях. Особливості скасування панщини і кріпацтва. Характеристика соціальної структури українського суспільства у пореформений період. Нові тенденції у розвитку сільського господарства. Перша хвиля трудової міграції. Завершення промислового перевороту. Формування галузей важкої промисловості. Роль залізничного транспорту в розвитку економіки. Зовнішня і внутрішня торгівля. Урбанізація.

Суспільно-політичне життя. Гурток «хлопоманів». Зародження «громадівського» руху. М. Драгоманов. Ідеї «громадівського соціалізму». Мовно-культурні процеси. Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. «Братерство тарасівців». Роль москвофільства в громадському житті Західної України. Народовці та їхні погляди. Зародження «Просвіт». РУРП – перша українська політична партія. Ю. Бачинський.

Промислова криза 1900-1903 рр. та її наслідки. Російська революція 1905-1907 рр. на Україні. Столипінська аграрна реформа.

Студент повинен звернути увагу на різницю у проведенні реформ урядами двох імперій, революційний та еволюційний шлях змін у різних сферах життя країн, дискусійність поняття «національне відродження», зародження політичних організацій та партій, вплив ідей марксизму на розвиток суспільно-політичної думки, початок формування аграрно-індустріального суспільства.

Тема 7. Перша світова війна і Українська революція (1914-1921 рр).

Проекти вирішення «українського питання» напередодні та під час Першої світової війни. Ставлення українських політиків до війни – між самостійницькими ідеями та пацифізмом. Бойові дії у 1914-1916 рр.

Початок революції й утворення Центральної Ради. Політична платформа Центральної Ради у березні – жовтні 1917 р. та її реалізація. Більшовицький державний переворот і проголошення УНР. Російсько-українська війна зими 1917-1918 рр.

Гетьманський державний переворот: підготовка та здійснення. Аграрна політика уряду Української Держави та її наслідки. Особливості робітничого законодавства. Система реорганізації військового будівництва і культурної сфери. Утворення Директорії та антигетьманське повстання. Державна реформа в Австро-Угорській імперії. Проголошення ЗУНР. Початок збройної боротьби з Польщею. Паризька мирна конференція й «українське питання».

Відновлення УНР. Друга УНР у переговорному процесі між РСФРР й Французькою республікою. Реорганізація Дієвої армії УНР влітку 1919 р. та наступ українських армій на Київ і Одесу. Перехід

УГА на бік Добровольчої армії. Ліквідація Українського фронту. Перший Зимовий похід армії УНР. Варшавська угода: причини та наслідки, оцінки в історіографії. Другий Зимовий похід армії УНР. Підсумки Української революції.

Студент повинен звернути увагу на роль «українського питання» в геополітичних розрахунках урядів «світових» держав, вплив тотальної війни на зміну способу життя суспільства, його перехід від патріархальності/традиційності до модерності, зростання національної самосвідомості українців, доктринальну відмінність між Російською та Українською революціями.

Тема 8. Україна під час Другої світової війни.

Геополітичні плани «світових» країн напередодні Другої світової війни. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни на українських землях. Ставлення українського населення до німецько-польської кампанії вересня 1939 р. Вторгнення РСЧА на східних кордонах другої Речі Посполитої. «Договір про дружбу і державний кордон» 28 вересня 1939 р. Приєднання Галичини, Волині й Берестейщини до СРСР. Анексія Буковини і Бессарабії. Політика «радянзації».

Вторгнення вермахту на територію СРСР. Оборонні дії РСЧА у 1941 р. Бій у трикутнику Луцьк – Дубно – Броди. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. План «Ост». Поділ України на окупаційні зони. Характеристика німецького і румунського окупаційного режимів. Рух Опору на українських землях, оцінки в історіографії. Наступальні операції Червоної армії в Україні у 1943-1944 рр. Становище українського суспільства у 1943-1945 рр. після повернення

комуністичної влади. Депортації етнічних меншин з Криму. Наслідки Другої світової війни для України.

Студент повинен звернути увагу на стратегічні завдання Берліна і Москви напередодні й на початку Другої світової війни, політичні та ідеологічні складові політики «радянізації», депортаційні процеси, настрої українського суспільства на початку німецько-радянської війни, ставлення більшовицької влади до осіб, котрі опинилися на окупованих вермахтом територіях.

Тема 9. Сучасна Україна (1991-2014 рр.).

Спроба державного перевороту 1991 р та проголошення незалежності України. Діяльність президента Л. Кравчука, урядів і парламенту України в галузі державного будівництва. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Інфляційні процеси. Поширення безробіття. Дискусії навколо проблеми Кримської автономії. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади у 1993 р. Вибори до Верховної Ради та президента України у 1994 р.

Соціально-економічна та політична платформа президента Л. Кучми. Затвердження програми економічної лібералізації восени 1994 р. Початок реалізації програми приватизації державного майна. Формування політико-економічних груп. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Прем'єр-міністр В. Ющенко. Початок економічної стабілізації наприкінці 1990-х років. Політична криза 2000-2001 рр. Кампанія «Україна без Кучми!».

«Помаранчева» революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. Президентська діяльність В. Ющенка. Вибори Президента України 2010 р. Зміна політичного вектору розвитку країни за президентства В. Януковича. Причини, привід, перебіг та наслідки «Революція гідності» 2013-2014 рр.

Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій.

Студент повинен звернути увагу на причини занепаду радянської моделі організації суспільства, схожість і відмінність між «оксамитовими» революціями в країнах «соціалістичного табору» та УРСР у 1989-1990 рр., їхні наслідки у контексті здійснення ліберальних реформ, вплив фінансово-промислових груп на економічні та політичні процеси, роль російського чинника в зовнішньо- та внутрішньополітичній діяльності керівництва України.

Змістовий модуль 2. Культура України

Методичні рекомендації щодо висвітлення тематики модуля 2

При висвітленні усього матеріалу змістового модуля 2 «Культура України» необхідно показати зв'язок між окремими періодами та феноменами, звернути увагу студентів на те, що історії культури властива плинність змін, які ніколи не приходять різко, в один момент. Разом з тим визначення характерних (типологічних) рис окремих культурно-історичних епох та стилів необхідне для того, аби збагнути природу та генезу окремих культурних явищ, послідовність їх

зародження, розквіту та згасання.

Тема 1. Феномен культури. Основні зарубіжні та українські концепції культури.

Поняття культури та її сутність, етимологія терміну «культура». Дати пояснення розуміння вислову: «культура як спосіб буття людини і людства, вища форма існування суспільства». Функції культури, культурні універсалії. Розкрити культуру як систему цінностей. Народна, масова, елітарна культура, навести приклади. Типи культури. Традиції, новації та норми в культурі. Культура і цивілізація, провести між ними різницю. Основні культурологічні теорії (М. Бердяєв, Ф. Ніцше, П. Сорокін, А. Тойнбі, З. Фрейд, Й. Хейзинга, О. Шпенглер, К. Юнг). Еволюціоністська та формаційна концепції культури. Культурологічні теорії в українській суспільній думці (В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський, Є. Маланюк, І. Мірчук, О. Ольжич, М. Хвильовий). Місце мистецтва і науки в культурі. Українська культура як цілісна система. Її роль у формуванні національної свідомості, духовному відродженні, консолідації українського народу.

Студент повинен звернути увагу на еволюцію тлумачення терміна «культура», значення елітарної культури, українську та зарубіжну культурологічну думку поглядів на культуру, людину і суспільство.

Тема 2. Культура первісного суспільства. Історичні передумови виникнення української культури.

Періодизацію первісного суспільства. Роль первісної міфології. Що таке міф? Різновиди міфів. Форми релігійних вірувань, їх специфіка та особливості. Збиральництво та полювання, патріархат та

матріархат. Виникнення мистецтва. Характеристика образотворчого мистецтва: печерні настінні розписи, гравюра на кістках, скульптурні зображення, музичні інструменти. Синкретичний характер мистецтва. Культурні пам'ятки пізнього палеоліту. Неолітична революція. Які пройшли зміни в суспільному і духовному житті? Перехід від привласницького господарства до виробничого. Формування рас, етносів. Культура неолітичної ери, неолітичні символи. Що таке кераміка і чому вона є характерною ознакою неоліту?

Дати характеристику передслов'янському населенню України і його культурі. Розповісти про перші сліди перебування людини на території України. Охарактеризувати старокам'яну добу (палеоліт), лізинську культуру. Новокам'яну доба (неоліт). Характеристика трипільської культури. Особливості трипільського мистецтва. Вік міді (III тис. до н.е.) та бронзи (II тис. до н.е.). доіндоєвропейці та індоєвропейці на території України. Характеристика кіммерійці як продовжувачів трипільської культури.

Скіфської доба на території України. Особливості скіфське мистецтво. Що таке звіриний стиль? Культура сарматів. Характеристика грецьких колоній на території України. Основні риси грецької культури. Уклад життя в стародавніх грецьких містах-полісах Північного Причорномор'я: їх звичаї, господарство, архітектура, політичний устрій та громадянський лад. Роль зарубинецької та черняхівської культур. Слов'янський фольклор як джерело дослідження міфології. Міфомодель світу і людини в язичеській релігії стародавніх слов'ян.

Студент повинен звернути увагу на роль міфології, релігійних

вірувань у первісній культурі, еволюцію мистецтва у дослов'янський період української історії.

Тема 3. Культура Давньоруської держави та Галицько-Волинського князівства.

Основні риси культури Давньоруської держави. Проблема генезису східнослов'янських племен. Дати аналіз твору «Повість временних літ» про східнослов'янські племена. Побут і звичаї східних слов'ян. Що таке язичництво? Язичницькі вірування східних слов'ян. Соціально-економічні та історичні умови формування Давньоруської держави. «Руська правда» як зведення законів. Розвиток міст, торгівлі, ремесла, землеробства як умова формування давньоруської культури.

Прийняття християнства. Християнізації як рушійної сили нового культурного прогресу. Взаємозв'язок давньоруської культури з культурою Візантії та культурами інших народів. Розвиток писемності на Русі. Характеристика давньоруської літератури: оригінальна та перекладна. Особливість літописів. Житійна література. Аналіз твору «Слово про закон і благодать...» Іларіона. Розвиток і поширення освіти. Ярослав Мудрий та його вклад в культу. Розвиток філософської думки. Розкрити поняття «софійне». Дати характеристику архітектурним пам'ятникам Давньоруської держави. Навести приклади. Семіотика давньоруського храму. Софія Київська як світоглядну ідею і художній шедевр. Характеристика живопису, книжної мініатюру. Особливості візантійської техніки мозаїк та фресок. Розвиток іконопису. Теорія іконописного образу. Театральне мистецтво в Давньоруській державі. Розвиток науки та освіти.

Студенти повинні усвідомити значимість пам'яток народної мудрості – обрядова поезія, прислів'я, заговори, народні пісні, легенди, билинний епос – в яких відобразилось народне світосприйняття та гуманістичні ідеали як основний зміст усної народної творчості.

Культура Галицько-Волинського князівства. Соціально-політична і культурна ситуація в Галичині та на Волині в 12-13 століттях. Основні осередки соціального і культурного життя: Володимир, Галич, Холм і Львів. Данило Галицький та його культурно-просвітницьку діяльність. Розвиток архітектури та живопису. Білокамінна архітектура. Освіта та наука. Розвиток літератури. Літописання, героїчний епос, «духовні повісті», історичні пісні. Розвиток писемності, книгописна майстерня Володимира Васильковича. Культурні та політичні зв'язки Галицько-Волинського князівства з іншими землями Стародавньої Русі.

Студент повинен звернути увагу на якісні зміни в культурі після введення християнства як державної релігії в 988 році, та зміну світосприйняття людини, основні риси культури Давньоруської держави.

Тема 4. Основні віхи української культури XIV-XVI ст. Ренесанс в українській культурі.

Процес формування українського етносу в умовах польсько-литовського поневолення, політико-державний і суспільний лад та умови розвитку національно-культурного і релігійного життя. Роль церкви і духовенства. Берестейська унія та її роль в культурі. Ренесанс та його риси, образ нової людини цієї епохи. Ренесанські

процеси в Україні. Впливи контрреформаційних та кальвіністських течій. Реформація та протестанська етика праці, їх роль в культурі. Проаналізувати працю Макса Вебера «Протестанська етика праці і дух капіталізму». Роль братств в культурі України. Виникнення друкарства. Перші друковані видання в Україні. І. Федоров та його роль в культурі. Освіта і наука. «Сім вільних наук». Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський їх внесок в культуру. Острозька академія та її роль в культурі України,

Характеристика перекладної, літописної, полемічної літератури. Х. Філарет, С. Зизанін, І. Вишенський їх внесок в культуру. Розвиток поезії П. Беринди, К. Саковича, М. Смотрицького. Образотворче мистецтво, художні осередки: жовківська, чернігівська, новгород-сіверська малярські школи. Дерев'яна архітектура: волинська, галицька, гуцульська, буковинська школи. Характеристика ансамблю площі Ринок. Характерні риси романського та готичного стилів, навести приклади. Розвиток готичної та романської архітектури в Україні. Основні ознаки ренесансного стилю в архітектурі, навести приклади.

Студент повинен звернути увагу на історичні умови розвитку культури України і політичну ситуацію у зазначений період; ренесанські процеси, які проходили в культурі Західної Європи і України; вплив Реформації, а з нею нова етика праці як змінила ставлення людини до життя і її світогляд.

Тема 5. Українська культура XVII-XVIII ст. Барокова культура.

Соціально-економічні передумови розвитку духовної культури в Україні в другій половині XVII-XVIII ст. Культура козацької держави

(1648-1781 р.р.). Запорізька Січ. Охарактеризуйте самобутні риси культури Запорізької Січі.

Розвиток освіти та наукових знань в Україні. Києво-Могилянська академія, її загальнослов'янське значення. Видатні вчені та діячів Києво-Могилянської академії. Розвиток філософії: І. Гізель, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Я. Козельський, Г. Кониський, С. Яворський, знати їх внесок. Вклад Григорія Сковороди в культурі України. Розвиток музичного мистецтва (М. Дилецький, М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель). Глухівська співацька школа. Роль кобзарства як культурного феномену.

Усна народна творчість (думи), національно-визвольні мотиви в козацьких думах, моральні настанови у циклі побутових дум. Проаналізувати розвиток літератури (Г. Сковорода, М. Смотрицький, К. Транквіліон та інші). Віршова сатира. Сатира Івана Некрашевича. Барокова поезія. Поезія К. Зінов'єва. Що таке кабалістичні та фігурні вірші? Характеристика творчості І. Величковського. Барокова проза. Д. Туптало, П. Могила. Історична література (Лазар Баранович, Самійло Величко, Григорій Грабянка). Розвиток драматургії. Історична драма, інтермедія, вертепна драма, декдамації та діалоги. Видатні драматурги того часу М. Довгалецький, М. Козачинський, Г. Кониський, Ф. Прокопович, Д. Туптало, їх внесок в культуру.

Характеристика стилю бароко, його особливостей, назвати основні риси. Образ нової людини цієї епохи. Мистецтво українського бароко та його своєрідність. Що таке козацьке бароко? Розвиток барокової архітектури. Видатні архітектори І. Григорович-Барський, С. Ковнір, Б. Меретин, І. Мічурін, Ф. Б. Растреллі,

Й. Шедель та інші, їх шедеври в Україні. Охарактеризувати специфіку національного варіанта бароко в літературі, театрі і музиці. Еволюцію образотворчого мистецтва. Що таке монументальний стінопис, портретний живопис в жанрі парсуна? Характеристика іконопису (Лука Волинський, Йова Кондзелевич, Микола Петрахович, Лаврентій Пухало, Василь Реклінський, Іван Руткович, Федір Сенькович). Назвіть різьблені іконостаси. Характеристика бароковського портрету (В. Боровиковський, Д. Левицький). Розвиток гравюри (Олександр і Леонтій Тарасевичі, І. Щирський). Розвиток скульптури. І. Пізель – найзагадковіша мистецька фігура того часу. Який внесок гетьмана І. Мазепи в розбудову української культури? Рококо як стиль в мистецтві, його характеристика, назвати основні риси, навести приклади.

Студент повинен звернути увагу на основні риси західноєвропейського і українського бароко; основні риси козацького бароко; стиль рококо і його відмінності з стилем бароко.

Тема 6. Національно-культурне відродження в Україні ХІХ ст.

Генезис українського відродження. Дворянський (1789-1840 р.р.) та народницький (1840-1880 р.р.) періоди відродження. Модерністичне відродження (1890-1914 р.р.). Перші відродженецькі видання в східноукраїнських землях. Проаналізувати «Історію русів». Значення «Енеїди» І. Котляревський. Романтизм як відповідь на кризові прояви в ідеології Просвітництва, його характеристика, основні риси. Роль харківського університету у відродженецькому процесі. Яка роль творчості Маркіяна Шашкевич? «Руська трійця» і «Русалка Дністровая». Київські романтики і Кирило-Мефодіївське

братство. Реалізм та критичний реалізм, навести приклади. Тарас Шевченко як ідеолог і провідник відродження його роль в культурі. Проаналізуйте працю І. Костомарова «Книга буття українського народу». Розвиток національної самосвідомості українців у 50-60-х р.р. Громади. Валуєвський указ. Київська громада і діяльність М. Драгоманова в 70-80-х р.р., Ємський указ 1876 р. та його наслідки. Українська філософія в Україні ХІХ ст.: С. Гогоцький, В. Лесевич, П. Юркевич та інші який їх внесок в культуру. Філософія мови О. Потебні. Розвиток театру. Корифеї українського театру: М. Заньковецька, І. Карпенко-Карий, М. Кропивницький, М. Садівський, М. Старицький. Який їх внесок в культуру? Розвиток літератури, назвіть видатних письменників. Шкільництво і освіту в ХІХ ст.. Наукове товариство ім.. Т. Г. Шевченка, його видавнича діяльність. Дати характеристику українській музичній культурі ХІХ ст.. М. Лисенко та його внесок в культуру. Образотворче мистецтво та живопис, назвати видатних художників. Хто такі художники-передвижники? Архітектура і пошуки національного стилю: ампір, еклектика, класицизм, модерн, необароко. Дати характеристику стилям і навести приклади. Класицизм як напрям в культурі, охарактеризувати і навести приклади. Модерн як напрям в мистецтві, причини виникнення стилю. Імпресіонізм та символізм, дати характеристику і навести приклади.

Студент повинен звернути увагу на основні причини поживлення культурного життя України на початку ХІХ століття, нові явища у сфері освіти, обмеження розвитку національної культури України зі сторони імперських урядів; на основні

направлення в культурі XIX ст. (імпресіонізм, класицизм, критичний реалізм, модерн, реалізм, романтизм, символізм) і їх основні риси, приклади.

Тема 7. Українська культура XX ст. Модернізм – культурний феномен XX століття.

Культура як умову відродження нації в українській естетичній традиції кінця XIX- початку XX ст. Розвиток освіти та науки. Створення української вищої школи. Українська Академія наук. Д. Багалій, А. Кримський, В. Вернадський, М. Туган-Барановський їх роль в культурі. Львівське Наукове товариство ім. Т. Шевченка (НТШ) його роль та завдання в галузі культури.

Характеристика модернізму і авангарду. Особливості українського авангарду 1900-1920-х рр. Роль Лесі Українки в культурі України. Що таке український неоромантизм? Взаємовідносини особистості і світу в українському експресіонізмі. Проаналізувати розвиток живопису. Що таке авангардистський живопис? О. Мурашко, О. Новаківський, Ф. Кричевський їх внесок в культуру. Українські художники-авангардисти В. Єрмілов, Д. Бурлюк, О. Богомазов їх роль в культурі. Мистецька «школа Бойчука». Охарактеризувати розвиток театру. Театр «Березіль». Створення українського кіномистецтва, творчість О. Довженка. Розвитку музики. Соломія Крушельницька, А. Нежданова, їх роль в культурі. Діяльність музичного товариства ім. Леонтовича. Творчість українських композиторів: Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, В. Косенка, М. Вериковського, Г. Хоткевича, К. Богуславського та ін. Вміти пояснити екзистенційні проблеми у художній традиції зламу століть. Розвиток архітектури. Характеристика стилів модерн,

конструктивізм. Охарактеризувати літературні процеси в Україні, філософську думку. Роль М. Грушевського в культурі. Пожвавлення літературного життя в період українізації. Літературні об'єднання «Плуг», «Гарт», «Вапліте», «Молодняк» та ін. Суперечливість культурного процесу в Україні на початку 20-х р.р. Українізація та її значення для культурного процесу. Микола Зеров і Микола Хвильовий їх роль в культурі. Боротьба О. Шумського проти русифікаторства. Репресивні акції сталінізму та їх трагічний вплив на розвиток української національної культури 20-50-х р.р.

Національно-культурне відродження в Україні в середині 80-х – на початку 90-х р.р. та його особливості. Проголошення незалежності України та його значення у формуванні національної самосвідомості українців та розвитку духовної культури. Демократизація як чинник національно-духовного відродження.

Студент повинен звернути увагу на етапи розвитку української культури у ХХ столітті; основні риси стилю модернізму; модерністичні направлення (абстракціонізм, дадаїзм, експресіонізм, сюрреалізм, кубізм, фовізм, футуризм) охарактеризувати їх основні риси, навести приклади. Також встановити різницю між авангардизмом і модернізмом.

Тема 8: Постмодерн як широка культурна течія. Розвиток української культури ХХІ ст.

Постмодерн як явище мистецтва і культури. Постмодерн філософської думки. Умберто Еко та його твір «Ім'я рози». Охарактеризувати концептуалізм як течію сучасного мистецтва. Творчість Е. Воргола, Е. Булатова, І. Кабакова, І. Комара та

О. Меламіда. Естетика концептуального мистецтва Д. Пригова, Б. Орлова, І. Чуйкова. Постконцептуалізм.

Характеристика нонконформізму як течії постмодернізму. Людина в контексті постмодерністського світобачення. Дати харантеристику літературі постмодернізму та її жанрам. Живопис постмодернізму.

Феномен гри та її значення в житті людства. Текст і гра як феномени культури постмодерну. Маргарет Мід і Йоган Гейзінга. Антропоморфність в мистецтві постмодерну.

Визначити основні принципи постмодерністської естетики. Постмодерністська скульптура і архітектура. Соц-арт – один із напрямків постмодернізму. В. Комар і О. Меламід засновники соц-арту. Постсоц-арт. Гіперреалізм як напрям постмодернізму. Його основні принципи. Фотореалізм- як сюжетний живопис. Гіперреалізм у музиці театрі, скульптурі. Концептуалізм і соц-арт: визначити спільне й особливе. Феномен масової культури і її вплив на український культурний простір.

Особливості українського постмодернізму. Постмодерністські риси української літератури Ю. Андрухович, О. Забужко, Сергій Жадан, Василь Кожелянко, Богдан Жолдак, Євген Пашковський, В'ячеслав Ведмідь, Віктор Неборак, Олесандр Ірванець та інші .Характеристика постмодернізму в українському живописі, художники постмодернізму – А. Савадов, О. Гнилицький, Г. Сенченко, Г. Анченко, О. Харченко, Г. Король, О. Голосій. Художні групи: «Паризька комуна», «Вольова грань національного постмодернізму», «Одеської школи» – О. Ройтбурт, В. Рябченко,

С. Ликов та інші. Моделі культури нового тисячоліття.

Студент повинен звернути увагу на принципово нові риси, які притаманні сучасній українській культурі та на основні риси постмодерну; на кризові моменти в культурі; на роль масової культури в сучасному суспільстві.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Історія України

Заняття № 1. Галицькі й волинські землі у XII- XIV століттях.

План

1. Політична діяльність князя Романа Мстиславовича. Створення Галицького-Волинського князівства.
2. Зовнішньополітична діяльність короля Данила.
3. Економічні процеси на землях королівства Русь у XIII-XIV століттях.

Терміни для закріплення матеріалу: *централізована держава, князівські з'їзди, удільні князівства, міжусобні війни, вотчинне володіння, бояри, містобудування, папський легат.*

Матеріали активізації студентів:

1. Дайте визначення поняттю удільні князівства.
2. Охарактеризуйте роль боярства в політичному житті Галичини.
3. Опишіть боротьбу князя Романа за об'єднання Волинського і Галицького князівств.
4. Що таке вотчинне землеволодіння?
5. Якими рисами можна охарактеризувати політику короля Данила?

Подискутуємо:

Чи можна стверджувати, що Київська Русь увійшла у XIII ст. як федерація удільних князівств? Наскільки вірною може бути теза про

фактичну ліквідацію єдиної Київської держави? Чи підтверджує думку про деструктивну роль галицького боярства у державотворчих процесах? Наскільки доцільними виявилися намагання князя Данила Галицького зібрати анти ординську коаліцію?

Список рекомендованої літератури:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ ст. 2-ге вид.: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 616 с.
2. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI-XIV століть. Львів: Левада, 2017. 478 с.
3. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 5. К.: Видавничий дім Альтернативи, 1998. 336 с.
4. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України пер. з англ. [С. Біленький]. К. : Критика, 2012. 446 с.
5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVIII ст. К., 1997. 380 с.

Заняття № 2. Українські землі у XV – першій третині XVII століть.

План

1. Зародження українського козацтва: передумови та особливості.
2. Люблінська та Берестейська унії: причини та наслідки.
3. Козацькі повстання наприкінці XVI – у першій третині XVII століть.

Терміни для закріплення матеріалу: *князі, шляхта, уходники, промисли, Дике поле, унія, сенат, митрополія, єпархія, реформаційний рух, реєстрові козаки.*

Матеріали активізації студентів:

1. Дайте визначення поняттю ранньомодерна доба в історії.
2. Охарактеризуйте соціально-економічні передумови виникнення козацтва.
3. Опишіть процес заснування Запорозької Січі.
4. Хто такі реєстрові козаки?
5. Якими рисами можна охарактеризувати державу Річ Посполиту?
6. Яке місце в середньовічній історії України займали теологічні дискусії?
7. Охарактеризуйте становище православної церкви в Україні.
8. Що ви знаєте про князя К. Острозького?

Подискутуємо:

Наскільки дискусійною можна вважати тезу про зародження українського козацтва з категорії селян-кріпаків? Чи брали участь представники інших страт суспільства у формуванні козацького стану? Чому саме регіон Дикого поля став осердям виникнення окремої категорії суспільства? Наскільки відрізнявся освітній рівень священнослужителів католицької та православної церков? Чи погоджуєтеся з думкою, що поширення протестантизму на українських землях на певний час пригальмувало проникнення католицизму?

Список рекомендованої літератури:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ ст. 2-ге вид.: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 616 с.

2. Історія України: Навчальний посібник. В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
3. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 6. К.: Видавничий дім Альтернативи, 1998. 320 с.
4. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України. Пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.
5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.

Заняття 3. Українська держава у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.

План

1. Гетьманування Ю. Хмельницького (1659-1663 рр.).
2. Політичне становище Гетьманщини у 1665-1676 рр.
3. Політика гетьмана Д. Апостола.

Терміни для закріплення матеріалу: *Військо Запорозьке, Слобідська Україна, Генеральна старшина, Переяславські статті, «Руїна», сердюцькі й компанійські полки, Андрусівське перемир'я, індукта.*

Матеріали активізації студентів:

1. Дайте визначення поняттям Військо Запорозьке і Гетьманщина.
2. Охарактеризуйте геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі станом на 1657-1659 рр.
3. Опишіть обставини отримання гетьманської булави Ю. Хмельницьким.
4. Яку роль відіграла Османська імперія в подіях 1659-1686 рр.?

5. Що ви знаєте про Андрусівське перемир'я?
6. Хто такі сердюки і компанійці?
6. Охарактеризуйте політичну діяльність гетьмана П. Дорошенка.
7. Опишіть становище Гетьманщини після ліквідації першої Малоросійської колегії.

Подискутуємо:

Чи погоджуєтеся з висновком, що після смерті Б. Хмельницького державний устрій Гетьманщини знаходився у стані трансформації з військової організації на традиційну монархію? Чому козацька старшина намагалася перетворитися на панівну верству суспільства, з тими рисами, які часто були притаманні служилій знаті? Яка мотивація лежала в основі ігнорування інтересів Гетьманщини з боку московського царя? Наскільки вірним є твердження, що у першій половині XVIII ст. російська влада використовувала фіскальну політику задля додаткового впливу на гетьманську владу?

Список рекомендованої літератури:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX ст. 2-ге вид.: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 616 с.
2. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна. Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 8. К.: Видавничий дім Альтернативи, 1999. 304 с.
3. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.
4. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр. К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. 518 с.

5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.

Заняття 4. Українські землі у складі двох імперій наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

План

1. Реформи австрійської імператриці Марії-Терезії та їхній вплив на розвиток західноукраїнських земель.
2. Український, російський та польський визвольні рухи у пер. пол. XIX ст.
3. Кирило-Мефодіївське товариство: ідеї та результати діяльності.

Терміни для закріплення матеріалу: *панщина, кріпацтво, греко-католицька церква, «національне відродження», масони, декабристи, панславізм, республіканізм, конституціоналізм, федерація.*

Матеріали активізації студентів:

1. Поясніть наслідки трьох поділів Речі Посполитої.
2. Дайте визначення поняттям кріпацтво і панщина.
3. Охарактеризуйте результати реформ в Австрійській імперії наприкінці XVIII ст.
3. Опишіть суспільно-політичну ситуацію в Наддніпрянській Україні у середині XIX ст.
4. Яку роль у діяльності Кирило-Мефодієвського товариства відігравали М. Костомаров і Т. Шевченко?
5. Дайте оцінку «Книзі буття українського народу».

6. Що ви знаєте про життя «кирило-мефодіївців» в Одесі?
7. Охарактеризуйте поширення масонських ідей в Україні.

Подискутуємо:

Чи вірною є теза про одночасне скасування кріпацтва та панщини в Австрійській імперії? Чому австрійська влада намагалася зрівняти статус римо- і греко-католиків? Наскільки доцільним є використання терміну «національне відродження» щодо ХІХ ст.? Чому російське дворянство у своїх проєктах реформування імперії фактично ігнорувало «український чинник»? Чи можна вважати університети Львова, Харкова і Києва центрами українського культурного відродження?

Список рекомендованої літератури:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ ст. 2-ге вид.: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 616 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. 2-ге вид. К.: Генеза, 2000. 249 с.
3. Історія України: Навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
4. Сарбей В. Г. Національне відродження України // Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 9. К.: Видавничий дім Альтернативи, 1999. 336 с.
5. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.

Заняття 5. УРСР у міжвоєнний період.

План

1. НЕП в Україні.
2. Церковне життя в УРСР у 1920-х роках.
3. Політика масових репресій в суспільно-політичному житті України 1930-х років.

Терміни для закріплення матеріалу: *комунізм, соціалізм, «воєнний комунізм», кооперація, колективізація, індустріалізація, тоталітаризм, автокефалія, «ворог народу».*

Матеріали активізації студентів:

1. Дайте визначення поняттям комунізм і соціалізм.
2. Охарактеризуйте основні напрями переходу до НЕПу.
3. Опишіть наслідки запровадження НЕПу в сільському господарстві.
4. Що таке УАПЦ?
5. Чому більшовицька влада негативно оцінювала роль релігії в суспільстві?
6. Дайте оцінку причинам переходу до політики суцільної колективізації сільського господарства.
7. Коли розпочалися масові репресії в УРСР? Які причини таких радикальних заходів?
8. Охарактеризуйте комуністичний тоталітарний режим.

Подискутуємо:

Чи вірним є твердження, що НЕП став поверненням до елементів ринкової політики? Наскільки доречним можна вважати висновок про збереження політики «червоного» терору у роки НЕПу? З якої мотивації ідеологи більшовицької партії не декларували верхню

хронологічну межу НЕПу? Чи могла повноцінно існувати в СРСР УАПЦ? Чому методи масових репресій більшовицька влада використовувала в УСРР задовго до символічного 1937 р.?

Список рекомендованої літератури:

1. Баберовскі Й. Червоний терор: Історія сталінізму. К., 2007. 248 с.
2. Борисенок Е. Феномен советской украинизации. М., 2006. 256 с.
3. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. 2-ге вид. К.: Генеза, 2000. 249 с.
4. Історія України: Навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред.. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
5. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.

Заняття 6. Україна на шляху до незалежності.

План

1. Причини, початок і перебіг політики «перебудови» у 1985-1987 рр.
2. Діяльність Верховної Ради УРСР у 1990 р. – першій половині 1991 р.
3. Спроба державного перевороту в Москві у серпні 1991 р. та проголошення незалежності України.

Терміни для закріплення матеріалу: *стагнація, науково-технічний прогрес, прискорення економічного розвитку, гласність, плюралізм, демократизація, дисиденти, союзний договір.*

Матеріали активізації студентів:

1. Дайте визначення термінам «застій» і «перебудова».
2. Охарактеризуйте основні вектори політики «перебудови» у 1985-1986 рр.
3. Чому на першому етапі політики «перебудови» влада зосереджувалася лише на соціально-економічних заходах?
4. Як ЦК КПУ реагувало на політику «перебудови»?
5. Опишіть роль аварії на Чорнобильській АЕС на розвиток суспільно-політичної ситуації.
6. Дайте оцінку причинам лібералізації політичної системи в СРСР у 1988 р.
7. Опишіть перебіг виборів Верховної Ради УРСР 1990 р.
8. Охарактеризуйте роботу фракцій у Верховній Раді УРСР у 1990-1991 рр.
9. Чому більшість депутатів Верховної Ради УРСР не підтримали підписання нового союзного договору?

Подискутуємо:

Наскільки нагальною була потреба започатковувати реформаційні кроки в СРСР у середині 1980-х років? Чи правильною є теза, що політика «перебудови» з самого початку мала охопити усі сфери життя? Чому перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький публічно підтримував політику «перебудови», а фактично її ігнорував? Які причини спонукали частину депутатів Верховної Ради УРСР, котрі належали до найбільшої фракції, влітку 1990 р. дрейфувати у бік підтримки ідей «суверенізації» України? Чи вірною є теза про свідоме бажання команди М. Горбачова «розвалити СРСР»?

Список рекомендованої літератури:

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. 2-ге вид. К.: Генеза, 2000. 249 с.
2. Історія України: Навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
3. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2007. 432 с.
4. Литвин В. М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 14. К.: Видавничий дім Альтернативи, 2000. 360 с.
5. Новітня історія України (1900-2000): Підручник / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. П. Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.

Змістовий модуль 2. Культура України

Заняття № 7. Національно-культурне відродження в Україні XIX ст.

План

1. Освіта та наука XIX століття. Розвиток філософської думки.
2. Реалізм та критичний реалізм. Романтизм. Класицизм. Стил модерн. Імпресіонізм як культурний напрям XIX століття в західноєвропейській культурі. Символізм. Їх характерні риси.
3. Українська література XIX ст. Сентименталізм.
4. Розвиток живопису України XIX ст. Художники-передвижники.

5. Український театр ХІХ ст. Театр корифеїв. Розвиток музики.
6. Архітектура України ХІХ ст. (стилі: ампір, еклектика, класицизм, модерн, необароко).

Терміни для закріплення матеріалу: *ампір, Валуєвський циркуляр, віденські неоренесанс і необароко, громади, еклектизм, етнографія, Ємський указ, імпресіонізм, інтелігенція, історіографія, Кирило-Мефодіївське товариство, класицизм, корифеї, критичний реалізм, модерн, народна творчість, народництво, національно-культурне відродження, нова українська література, побутовий театр, позитивізм, псевдовізантійський стиль, «Просвіта», реалізм, романтизм, «Русалка Дністровая», «Руська трійця», сентименталізм, символізм, «філософія серця», фольклористика.*

Матеріали активізації студентів:

1. Поясніть сутність феномена українського національно-культурного відродження.
2. Т. Г. Шевченко як ідеолог і провідник відродження яка його роль в культурі?
3. Яка різниця між реалізмом і критичним реалізмом?
4. Назвіть основні риси українського романтизму.
5. Дайте характеристику західноєвропейському і українському імпресіонізму.
6. Дайте характеристику стилю модерн. Які причини виникнення стилю?
7. Які були обмеження розвитку національної культури України зі сторони імперських урядів?

Подискутуємо:

Митці бароко висунули тезу про неможливість пізнання світу, який видавався їм утаємниченим і незбагненим. Класицисти, навпаки, вважали, що все у світі влаштовано за раціональними правилами, які дозволяють усе збагнути і зрозуміти. Хто з них, на вашу думку, ближче до істини і які аргументи ви могли б навести на користь або спростування однієї й іншої тези?

1. Розкриваючи перше питання необхідно звернути увагу на зародження нової інтелектуальної культури та філософії, що ґрунтувалася на осмисленні реальної дійсності, аналізі суспільно-політичного життя, а саме діяльність Кирило-Мефодіївського товариства – таємної організації, що була створена в Києві у грудні 1845 року і проіснувала до березня 1847 року, коли її було розгромлено царським урядом. Потрібно згадати такі значні постаті в колі представників української філософії ХІХ століття як М. Драгоманов, С. Гогоцький, В. Лесевич, І. Франко, П. Юркевич. Філософія мови О. Потебні.

2. Дати визначення понять: «реалізм», «критичний реалізм», «романтизм», «класицизм», «модерн», «імпресіонізм», «символізм», навести приклади.

3. Вивчаючи літературу ХІХ ст. слід звернути увагу на перший твір народною мовою, який почав процес її оформлення у сучасну літературну мову, «Енеїду» І. Котляревського. Г. Квітка-Основ'яненко – основоположник української художньої прози. Його повісті різноманітні: одні – написані з гумором, другі – сентиментальні, треті – дають реалістичні картини (краща – («Сердешна Оксана»)), інші

просякнуті народними віруваннями і переказами («Конотопська відьма»). Дати визначення сентименталізму. Безумовно, проаналізувати творчість Т. Г. Шевченка, яка стала переломною в становленні української літературної мови і суспільному визнанні української літератури. У творчості письменників другої половини XIX ст. реалізм співіснував із романтизмом, якому були притаманні захоплення героїзмом минулого, поетизація сильних почуттів і людей козацької доби. Згадати таких письменників, як Марко Вовчок, П. Гулак-Артемівський, П. Куліш, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький, І. Франко та інших.

4. Це питання повинно розкрити розвиток станкового живопису. Мати поняття що таке автопортрет, камерний портрет, мініатюра. Звернути увагу на реалістичні традиції В. Тропініна, Т. Г. Шевченка, І. Сошенка. Розкрити творчість К. Трутовського, Л. Жемчужникова, І. Соколова, які піднесли український побутовий жанр на новий рівень; на одного із зачинателів нової української школи пейзажного і побутового живопису В. Штернберга. Створене 1870 р. у Петербурзі «Товариство пересувних художніх виставок» сприяло згуртуванню митців демократичного напрямку. З діяльністю Товариства пов'язаний розвиток художньої освіти, створення місцевих художніх об'єднань. Розповісти про створену у 1865 р. малювальну школу в Одесі, пізніше реорганізована в художнє училище, про Київську малювальну школу, яка була центром художньої освіти, яку заснував у 1875 р. М. Мурашко. В цій школі навчались живописці М. Пимоненко, Ф. Красицький та ін. Згадати про видатного майстра побутового жанру М. Пимоненка; про В. Орловського як одного з фундаторів

нового українського реалістичного пейзажу, його називали «шукачем сонця» – майстром сонячного пейзажу; про майстрів пейзажу світового рівня – С. Васильківського, П. Левченко, І. Труша, К. Костанді.

5. Розкриваючи п'яте питання, необхідно наголосити, що за часів І. Котляревського в професійних театрах (навіть в полтавському театрі, яким керував І. Котляревський) українські вистави давалися лише від часу до часу. Після з'явлення "Наталки-Полтавки" театри на Україні ще довго мали характер російсько-польсько-український, а в 1876 році українські вистави були зовсім заборонені і таке становище продовжувалося до 1881 року, коли Г. Ашкаренко (перший український антрепренер) несподівано дістав від міністра внутрішніх справ, Лоріс-Мелікова, дозвіл на українські спектаклі. Цей рік (1881) і становить ту межу, що розподіляє український театр ХІХ ст. на два періоди: перший – від «Наталки-Полтавки» (1819) до утворення першої української професійної трупи (1881), коли український театр мав ще аматорський характер; і другий – від утворення першої української трупи до перших років ХХ ст., коли український театр став професійним і набув широкої популярності навіть поза межами України. Пояснити чому український театр ХІХ ст. називають побутовим театром, який від романтично-побутового перейшов до реалістично-побутового театру. Розповісти про театр корифеїв. Згадати творчість таких драматургів як М. Кропивницький, М. Старицький, І. К. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський та провідну зірку українського театру того часу Марію Заньковецьку.

6. Готуючи наступне питання семінару, визначте прикметні ознаки

архітектурних стилів: ампір, еклектика, класицизм, модерн, необароко. Згадайте як вони проявилися в Україні і наведіть приклади.

Список рекомендованої літератури:

1. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини ХІХ ст. К.: Наука, 2008. 301 с.
2. Білецький П. О., Горбачов Д. О., Димшиць Е. О., Кара-Васильєва Т. В., Карпова Г. В. Українське мистецтво та архітектура кінця ХІХ-початку ХХ ст. / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського / Н. Ю. Асєєва (відп. ред.). К.: Наукова думка, 2000. 240 с.
2. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні в ХІХ ст. К.: Либідь, 2003. 223 с.
3. Карпова Г. В. Українське мистецтво та архітектура кінця ХІХ-початку ХХ ст. / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського / Н.Ю. Асєєва (відп. ред.). К.: Наукова думка, 2000. 240 с.
4. Овсїйчук В. А. Класицизм і романтизм в українському мистецтві / В. А. Овсїйчук; наук. ред. С. Павлюк. К.: Дніпро, 2001. 444 с.
5. Українська драматургія ХІХ-ХХ століть. Михайло Старицький, Іван Карпенко-Карий, Іван Кочерга: [Зб. драм. творів] / О. Б. Діденко (ред.), О. В. Осадча (ред.). К. : Наукова думка, 2006. 403 с.

Заняття № 8. Українська культура XX ст. Модернізм - культурний феномен XX століття.

План

1. Модернізм як мистецька течія. Його стильові напрямлення (абстракціонізм, дадаїзм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм, фовізм, футуризм).
2. Гуманізм українського неоромантизму. Взаємовідносини особистості і світу в українському експресіонізмі.
3. Освіта та наука, філософська думка на початку XX ст.
4. Література України початку XX століття. Література неокласиків.
5. Розвиток театру в Україні початку XX століття. Авангардистський театр. Розвиток кіноматографу. Розвитку музики на початку XX ст. в Україні.
6. Розвиток архітектури початку XX ст. (стилі модерн, неокласицизм, конструктивізм). Розвиток живопису на початку XX ст. Авангардистський живопис.

Терміни для закріплення матеріалу: авангардизм, абстракціонізм, академізм, ВАПЛІТЕ, «Гарт», голокост, ГУЛАГ, дадаїзм, декаданс, декадентство, депортація, еkleктизм, експресіонізм, експериментальний театр, ізолюваність культури, кітч, конструктивізм, «космополітизм», кубізм, модернізм, неокласики, неокласицизм, неоромантизм, НЕП, нігілізм, «Плуг», політика «культурної революції», політичний терор, постмодернізм, пролеткульт, «розстріляне відродження», «романтика вітаїзму», соціалізм, «соціалістичний реалізм», сюрреалізм, українізація,

уніфікація, фесрія, функціоналізм, футуризм.

Матеріали активізації студентів:

1. Яка роль Лесі Українки в культурі України?
2. Що таке неоромантизм? У чому виявилася неоромантична гуманістична концепція особистості в українській літературі?
3. Що таке українізація та її роль для українського процесу?
4. Дайте основне визначення стилю модернізм. Якою є концепція людини у модернізмі?
5. Встановіть різницю між авангардизмом і модернізмом.
6. Микола Зеров і Микола Хвильовий яка їх роль в українській культурі.
7. Дайте характеристику авангардистському театру в Україні.
8. Що таке «криза гуманізму» на межі XIX – XX ст.?
9. Які основні українські літературні течії 20-х років і їх представники?
10. «Розстріляне відродження» 20-30-х рр. і його трагічні наслідки для української культури.
11. Якими є досягнення і недоліки реалістичного світобачення?

Подискутуємо:

На межі XIX – XX ст. відчутна «криза гуманізму», звучить нове усвідомлення сирітства людини в світі, трагічної нездійсненності її надій тощо. Чи можемо розглядати це як причину світових війн XX ст.?

1. Під час висвітлення даного питання наголосіть на значенні модернізму як мистецької течії та її подальший вплив на українську

культуру. Зверніть увагу на характерні риси модернізму. Модерністи вважали, що не треба шукати у творі мистецтва якоїсь логіки, раціональної думки. Тому мистецтво модернізму і носило переважно ірраціональний характер. Дайте визначення стильовим напрямкам: абстракціонізм, дадаїзм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм, фовізм, футуризм, згадайте як вони проявилися в українській культурі, наведіть приклади.

2. Готуючи наступне питання семінару, визначте прикметні ознаки неоромантизму, наведіть приклади. Згадайте драму-феєрію Лесі Українки «Лісова пісня». У Європі неоромантизм не став стійким терміном, оскільки визначав не конкретні стилістичні модифікації, а відтворював «дух часу». Це й зауважила Леся Українка, виокремлюючи неоромантизм як новітній напрям молодшої української літератури, адже природа цього напрямку така, що він відновлював національну традицію і «юнацький» протест нового літературного покоління проти «позитивістської» системи цінностей. Розкриваючи питання слід нагадати, що неоромантизм підготував ґрунт для складення такої течії як експресіонізм, якій під силу було передати відчайдушне відчуття самотності людини у ворожому їй світі, соціальної відчуженості, розірваності зв'язків із собі подібними, яке на зламі ХІХ ст. стало постійним супутником мислячої особистості. Експресіонізм мав проникнути у найпотаємніші глибини людської екзистенції з її відчуженням особистості від оточуючого світу. Однак і на порозі смерті, гріха, відчаю, самотності людина зберігає в собі краплини добра, чистоти, мужності, того, чим виправдовується її існування й тримається життя на землі. Таким сприймається

сільський хлопчик, що, попри все, грає свою безкінечну мелодію на скрипці (картина О. Новаківського «Стрілецька мадонна»). Вічна взаємодія добра і зла, життя і смерті, заперечення «чорно-білого мислення, абсолютних ідей і оцінок, надання переваги відносності, плинності усього в світі» – це свідомість культури ХХ ст.

3. У підготовці цього питання зверніть увагу на українську науку та її дослідження: наприклад, інститут механіки (А. Коваленко, міжконтинентальні ракети), фізико-технічний інститут (І. Курчатов, атомна енергетика), інститут фізики (1960, ядерний реактор), інститут електрозварювання (Б. Патон, зварювання у космосі), біологія – відкриття механізму передачі генетичної інформації, хімія – нові марки високотривкого чавуну, безнікелевої антиерозійної сталі тощо. Щодо розгляду розвитку філософської думки, то потрібно взяти до уваги, що встановлення радянської влади в Україні привело до повної політизації філософії. Філософію проголосили суто «класовою» наукою, теоретичною і методологічною основою марксизму. Передусім була «переосмислена» історична філософська спадщина кінця ХІХ – початку ХХ століття. Філософія поділилася на «наукову» (марксистську) та «ненаукову» (буржуазну). Через призму марксизму аналізувалася вся історія філософії. Розкриваючи третє питання, необхідно наголосити на значенні творчості В. Вернадського, М. Грушевського, В. Винниченка, Д. Донцова, В. Липинського, О. Ольжича та інших).

4. В літературі ХХ ст. посилюється естетичне начало у зв'язку із становленням модернізму та оновленням реалізму. Літературна дійсність в Україні 20-х рр. ХХ ст. видається приголомшливо багатою.

Творча палітра вражає унікальним гроном яскравих талантів: В. Еллан, П. Тичина, В. Сосюра, М. Хвильовий, В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, М. Івченко, М. Куліш, М. Зеров, М. Рильський, Є. Плужник, Г. Косинка, М. Семенко, Ю. Яновський, Т. Осмачка, М. Бажан та ін. Привертає увагу дивовижне розмаїття стильових течій, що ніби водночас вибухнули в художньому часопросторі, – авангардизм зі своїми відгалуженнями (футуризм, конструктивізм, експресіонізм тощо), революційний романтизм, неоромантизм, неореалізм, необароко, «неокласика», імпресіонізм тощо. Злива різних видань, калейдоскоп літературних угруповань («Плуг», «Гарт», «Аспанфут», ВАПЛІТЕ, МАРС, ВУСПП, Молодняк та ін.), потоки маніфестів і декларацій, пристрасні полеміки про сутнісні проблеми творчості. Цікавим і непростим є питання про співвідношення модернізму та авангардизму. Під час висвітлення даного питання треба зазначити, що вони є генетично спорідненими, породженими однією історико-культурною ситуацією, мають чимало спільних рис (заперечення «старого мистецтва», позитивізму, схильність до неоміфологізму, ірраціоналізму тощо), але водночас авангардизм відрізняється від модернізму більшим ступенем заперечення традиції, епатажністю, більшою сміливістю експерименту – безумовним домінуванням «як» над «що». Пропонується звернути увагу на літературу неокласиків.

5. П'яте поняття розкриває відродження українського театру: заснування у Києві прогресивного українського стаціонарного театру М. Садовським (1907 р.), Товариства українських акторів І. Мар'яненком (1915 р.), «Молодого театру» Лесем Курбасом (1916

р.). Треба зазначити, що драматургія початку ХХ століття винесла в центр уваги мистецтва особистість, духовний світ якої набув узагальнюючого значення, став критерієм оцінки філософських, етичних і соціальних теорій. Театр перетворився з розважального видовища на місце ідейних дискусій і духовних поривань. Державний драматичний театр у Києві (1918) продовжував традиції реалістично-психологічної школи, натомість «Молодий театр» обстоював позиції авангардизму. Треба зупинитися на творчому доробку Л. Курбаса і його театру «Березіль». Оновлення української драматургії позначилось і на поетичних (ліричних) драмах М. Куліша, О. Олесея, В. Винниченка та інші, яких не можна випустити з уваги. Їхня творчість помітно вирізнялася на тлі соціально-психологічних, просвітницько-побутових, ідеологічних драм. П'яте питання також потребує згадати творчість композитора, піаніста, диригента, громадського діяча, геніальну людину – Миколу Лисенка, який вважається основоположником української класичної музики. Згадати його твори: опери «Тарас Бульба» та «Наталка Полтавка», інтерпретації «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, обробку народних та козацьких пісень. Заснування у Києві музично-драматичної школи (1904р.) і консерваторії (1913 р.); композиторів ХХ ст. В. Косенко, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, С. Людкевич; українських співаків – С. Крушельницьку Б. Гмирю, А. Солов'яненка, які піднялися на світовий щабель.

6. Вивчаючи образотворче мистецтво та архітектуру ХХ ст. слід звернути увагу на те, що у зодчестві того часу панівним стилем в архітектурі і мистецтві був модерн (фр. *moderne* – сучасний, новий).

Дати визначення понять «модерн» та «неокласицизм», пояснити їх зародження, назвати зразки цих стилів. Формування «нової» архітектури, яка повинна була всебічно задовольняти потреби людей і відображати в художньому вигляді творення нового світу відбувалося в творчих пошуках стилю конструктивізму. Ідеї конструктивізму – максимальна простота, функціональність, відсутність декорування – виявилися економічно вигідними. Зверніть увагу на риси конструктивізму і наведіть приклади. Необхідно відмітити розвиток живопису та виділити видатних художників і їх внесок в культуру: С. Васильківський, І. Їжакевич, який переважно плідно працював над розробкою історичної та побутової тематики, О. Мурашко, який віддав данину як неоромантичній історичній тематиці («Похорон кошового»), так і захопленню тогочасної публіки імпресіонізмом («Портрет Н. А. Нестерової», «Дівчина в червоному капелюшку»). Видатними майстрами пейзажного, жанрового та портретного живопису були також І. Труш, О. Новаківський, брати Федір та Василь Кричевські. Наголосити на представників нової генерації художників, чії експерименти з формою і образом перевели українську культуру від парадигми традиціоналізму до парадигми новаторства: Олександр Богомазов, Георгій Нарбут, які розвивали експресіоністичний напрям, Олександр Архипенко, Михайло Бойчук, Олександра Екстер, Анатоль Петрицький, Василь Єрмилов та багато інших відомих митців. У Києві плідно працювали всесвітньовідомий Казимир Малевич, футуристи брати Бурлюки.

Список рекомендованої літератури:

1. Гринишина М. Театр української драматургії. Сучасна та класична українська п'єса на сценах театру у 1930-х роках. К.: Інтертехнологія, 2006. 283.
2. Жулинський М. Г. Історія української літератури ХІХ ст.: Історія української літератури ХІХ ст.: Кн. 2. Підручник. К.: Либідь, 2006. 712 с.
3. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х-30-х років: соціальний портрет та історична доля. К.: Глобус. Вік; Едмонтон: Канад. Ін-т Укр. Студій Альберт. Ун-ту, 1992. 176 с.
4. Курбас Лесь. Березіль: із творчої спадщини. К.: Дніпро, 1988. 518 с.
5. Лобановський Б., Говдя П. Українське мистецтво другої половини ХІХ- початку ХХ ст. К.: Мистецтво, 1989. 206.
6. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. : у 2 кн. / голова ред. кол. В. Д. Сидоренко; Академія мистецтв України. Інститут проблем сучасного мистецтва. К.: Інтертехнологія, 2006. Кн. 1 / ред.- упоряд. О. Авраменко. – К.: [б.в.], 2006. 544 с.
7. Прокофьев Ф. И. Интеллигенция: сущностные черты и современность. / Ф. И. Прокофьев; Приднепровская гос. академия строительства и архитектуры. Кафедра философии. Днепропетровск: [б.в.], 1996. 44 с.
8. Левченко М. Українська художня культура: навч. посібник / М. Левченко. Херсон, 2009.
9. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / за ред. А. Яртися, В. Мельника. Львів: Світ, 2005. 568 с.
10. Яцків Р. Українське мистецтво ХХ століття: ідеї, явища, персоналії: збірник статей / Р. Яцків; НАН України, Інститут

народознавства. Л.: [б.в.], 2006. 351 с.

Заняття № 9. Постмодерн як широка культурна течія. Розвиток української культури ХХІ ст.

План

1. Соціальні умови становлення сучасної культури. Постмодернізм як філософія розвитку української культури та химерне переплетіння світоглядів.
2. Наростання кризових явищ в культурі глобалізованого світу. «Нова щирість» як течія в сучасній культурі.
3. Літературний процес в сучасній Україні. Основні визначення постмодерністської літератури.
4. Сучасна українська музична культура, кіно- та театральне мистецтво.
5. Сучасна українська архітектура, образотворче мистецтво, скульптура: а) стилеві напрями в архітектурі; б) постмодернізм в образотворчому мистецтві та скульптурі.
6. Феномен масової культури та її вплив на український культурний простір.

Терміни для закріплення матеріалу: *відео-арт, відеоінсталяція, візуальне мистецтво, гіперреалізм, глобалізація, деконструктивізм, дігiтальне відео, біо-тек, інвайромент, інсталяція, кінетичне мистецтво, концептуалізм, ленд-арт, мистецтво об'єкта, мистецтво перформансу, мистецтво мурал-арту та стрит-арту, мистецькі інституції, мінімалізм, неоавангард, неомодернізм, нет-арт, оптичне мистецтво, перформанс,*

постмодернізм, симулякр, трансавангард, флеш моб, хай-тек, хепенінг.

Матеріали активізації студентів:

1. Яка постмодерністська модель світу у світовій та українській інтерпретаціях.
2. Постмодернізм як плюралізм стильових напрямів в світовому та українському мистецтві.
3. У чому проявляється глобалізм сучасної культури?
4. Назвіть особливості техногенної цивілізації.
5. Спробуйте порівняти модерністську і постмодерністську моделі світу.
6. Дайте характеристику постмодернізму в українській літературі.
7. Юрій Андрухович: найяскравіший представник українського постмодернізму.
8. Творчість Сергія Жадана – поєднання джазу у слові, літературного есе та звичайної історії сучасної людини.
9. Парадигма постмодернізм в українському образотворчому мистецтві.
10. Розвиток сучасної української архітектури – поєднання стилів.

Подискутуємо:

Багато дослідників постмодернізму вважають, що він відображає загальний абсурд життя, розрив соціальних і духовних зв'язків, втрата моральних орієнтирів у світі. Чи підтверджуєте цю думку і які аргументи ви могли б навести на користь або спростування цієї тези?

1. Потрібно зазначити, що поворот від модернізму до

постмодернізму пов'язується з епохальною заміною європоцентричності глобальною полі центричністю, появою постколоніального світу. У постіндустріальному суспільстві зазнають реконструкції традиційні цінності – влада, гроші, виробництво, найважливішим товаром стає інформація. Постмодернізм позначає перехід від антропоцентризму до універсалізму з релігійним, культурним, екологічним екуменізмом. У культурі постмодернізму поєднуються толерантність, плюралістичність, відкритість, анти тоталітарність як заперечення влади над природою й особистістю й водночас – втрата ціннісних критеріїв, емоційності, цинізм, поверховість, естетична вторинність. Форми пастішу (попурі, колаж), палімпсесту (нашарування різних текстів), гіпертексту (аналог комп'ютерної літератури, яку можна читати з будь-якого місця, замінюючи події, героїв) виступають моделями співіснування в різних культурних системах, у плюралістичному світ. Готуючись до першого питання, необхідно визначити поняття «постмодернізм», його головні риси, відмінності від модернізму.

2. Якщо модернізм розглядає зміни і кризи як щось негативне і намагається їх подолати шляхом повернення до стану стабільності, то для постмодернізму вони зовсім не є відхиленнями. Вони, скоріше, свідчать про перехід до постіндустріального або інформаційного суспільства. Основною ознакою цього суспільства є здатність жити в стані постійної кризи, підштовхує людей до безперервного переосмислення свого місця в світі і прийняття різних форм ідентичності. Готуючись до другого питання потрібно розібратися з терміном глобалізація, як вона впливає на сучасний світ. Потрібно також приділити певну увагу вивченню глобалізаційних процесів та

дослідження їх впливу на деякі сфери життєдіяльності українського суспільства. Назвати кризисні моменти в сучасній культурі. В пік постмодерну культурним трендом була холодна іронія, яка не передбачала щирого ставлення до оточуючого світу. Тому поняття «нова щирість» стало позначати певні андеграундні, навіть маргінальні тенденції в музиці, літературі, поезії та філософії, і відноситись до творчості, характер якої відходить від постмодерного дискурсу і притаманних йому іронії, відчуженості й цинічності. Розберіться чим же особливий новий цей тренд для мілленіалів?

3. Спробуйте проаналізувати творчість українських постмодерністів (Ю. Андруховича, В. Винничука, В. Неборака, О. Ірванця, Ю. Іздрика, Т. Прохазька, Л. Дереша, І. Карпи, О. Забужко). Зауважити, що герой постмодерного твору розуміє, що нічого нового вже не буде під сонцем, усе, що відбувається з ним – це римейк у римейку, симулякр або ж симулякр у квадраті. Окремою групою в сучасній літературі виділяється жіноче письмо, яке часто розглядається в гендерному ключі. Для такої літератури характерна відсутність автобіографізму, нелінійність сюжетних ліній, мотив «тілесності» та поява нового типу героїні. Сучасна жіноча проза та поезія розкриває концепцію особистості жінки в романах і повістях (Г. Гордасевич, О. Забужко, Т. Зарівної, С. Йовенко, С. Майданської, Н. Тубальцевої). Жіноча проза та поезія не лише відтворює істотні риси особистості жінки в їх взаємозв'язках і відношеннях, але й подає повну і багатоаспектну картину буття жінки в сучасному світі. Розкрийте цей тип «нової героїні».

4. Розкрийте роль сучасної української музичної культури, кіно-

та театрального мистецтва. Щодо музики треба зауважити, що якщо музика епохи модерну розглядалася як спосіб вираження, то в епоху постмодерну музика скоріше є видовищем, продуктом масового споживання та індикатором групової ідентифікації, наприклад, знаком, що допомагає визначити свою приналежність до тієї чи іншої субкультури. Щодо театру – то театральне середовище постмодерністського напрямку має, як правило, текстуальний і знаковий характер, де головну роль відіграє гра з культурним інтертекстом. Запозичення режисером автентичного художнього тексту та його «подрібнення» на елементи призводить до різноманітних неочікуваних модифікацій.

5. Архітектура хай-теку, одного з провідних напрямів сучасної архітектури, вирішує досить прагматичні технологічні завдання, пов'язані з проблемами поєднання енергії та ресурсів, екологічної ситуації з сучасними функціональними вимогами до архітектури. Хай-тек передусім відкриває поле для експерименту, випробування та впровадження у масове будівництво новаторських рішень. Спробуйте проаналізувати стиль хай-тек, навести приклади. Мінімалізм, лофт як напрямки в архітектурі. Онтогенез «зеленої», органічної архітектури, яка дозволяє зменшити рівень шумового забруднення; затримати пил; збільшити вологість повітря та кількість кисню; знизити температуру в спеку на 10-30%; в морози зменшити втрати тепла; об'єднати рукотворні споруди з природою. Біо-тек (bio-tech) в архітектурі. Цей стиль подібно божому творінню, назвіть основні характеристики стилю біо-тек, потрібно зауважити, що основа таких будівель – ціла інженерна система, що включає батареї на сонячній енергії, велика

кількість насаджень живих рослин, розробляються системи для збору та очищення дощової води; є можливість вирощувати овочі та зелень прямо на кухні, а також системи вентиляції та освітлення також засновані на принципах природності і натуральності. Коротко зупиніться на Сантьяго Калатраві – майстера сучасного біо-тека та Б'ярке Інгелса, «який звільнив архітектуру від туги» [Що потрібно знати про архітектора, який звільнив архітектуру від туги: веб-сайт.URL: <https://is.gd/Nz9Kny> (дата звернення 11.11.20), с.1]. Проаналізуйте сучасне візуальне мистецтво України, яке набуває мистецької новизни внаслідок різноманітності артзаходів та інституцій. Збільшується кількість артфестивалів, артрезиденцій та інших арткластерів. Протягом останнього десятиріччя зріс інтерес суспільства та інтелектуальної спільноти до характеру та образу візуального мистецтва. Зверніть увагу на сформовані у візуальному мистецтві основні напрямки розвитку: мистецтво медіа-арту, мистецтво об'єкта, мистецтво перформансу, мистецтво мурал-арту та стрит-арту, мистецтво ленд-арту.

6. Розглядаючи питання про масову культуру необхідно згадати її визначення, навести приклади. Ідентичність сучасної людини – людини мережевої – не є стабільною, вона передбачає можливість вільно «перетинати межі» між тими сферами культурного буття, котрі за традиційною термінологією визначаються як «елітарна» або «масова» культура. Масова культура, котра нині стала домінуючою формою культурного буття, головним засобом ідентифікації індивідів, демонструє здатність адаптувати як цінності високої культури, так і маргінальні моделі для масового поширення, широко використовуючи

для цього, зокрема, засоби мистецтва. Складну взаємодію елітарної та масової культури відображають поняття кіч-культура, арт-культура та мід-культура. При розгляді цього питання треба зазначити, що масова культура кінця XX – початку XXI століття значною мірою відрізняється від тієї своєї форми, яка існувала на початку XX століття. Сучасна масова культура, з одного боку, зберігає риси масової культури раннього періоду, з іншого – трансформується під впливом тих змін, які виявляються в культурному бутті. Розгляньте процеси конвергенції елітарної та масової культури, які визначають одну з тенденцій трансформації сучасного соціокультурного простору обумовлюють й трансформацію механізмів культурної ідентифікації людини.

Список рекомендованої літератури:

1. Бурова О. К. Человек и вещь. Философское путешествие в поисках партнерства : монографія. Х. : Право, 2015. 336 с.
2. Вячеславова О. А. Естетика міфу в сучасному образотворчому мистецтві України // <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/241688.html>.
3. Галерея „Софія А”. Сучасне українське мистецтво // <http://www.sofia-a.com/>.
4. Данилюк А. І. Масова культура в контексті демократичних перетворень XX століття // <http://www.lib.uaru.net/inode/7502.html>.
5. Десятерик Д. Сергій Буковський: Люди поступово зрозуміють, що сталося. Головне – строєм нікого нікуди не заганяти // <http://pprosvita.at.ua/publ/1-1-0-13>.
6. Кессиди Ф. Глобализация и культурная идентичность //

<http://www.russ.ru/politics/20021223-kes.html>.

7. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис. Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2006. 228 с.

8. Ковбасенко Ю. І. Література постмодернізму: По той бік різних боків//http://ae-lib.org.ua/texts/kovbasenko__postmodernism__ua.htm.

9. Нариси української популярної культури. За ред. О. Гриценка. К.:УЦКД, 1998. 760 с.

10. Національна спілка художників України // <http://nshu.org.ua/>.

11. Образотворче мистецтво // <http://lucl.lucl.kiev.ua/start/mistectvo.html>.

12. Постмодернизм. Энциклопедия. Сост. Грицанов А. А, Можейко М. А. // <http://www.infoliolib.info/philos/postmod/index.html>.

13. Рочняк В. О. Р. Вагнер як засновник нового філософського погляду на міф // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_46/Rochnyak.htm

14. Рязанова Л. С. Релігійне відродження в Україні: соціокультурний контекст. Рязанова Л. С. НАН України, Інститут соціології. К.: Біла криниця, 2004. 240 с. 14

15. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. К.: Редакція вісника «АНТ», 2005. с. 25-156.

16. Судас Л. Г. Постмодернизм // <http://www.chem.msu.su/rus/teaching/sociology/postmodern.html>

17. Штонь Г. Художня реальність і постмодерн. Слово і час. 2002. № 4. С. 63-67.

18. Art of Ukraine // <http://www.art.kiev.ua/>.

19. ODP – Open Directory Project // <http://www.dmoz.org/World/Ukrainian>.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

До самостійної роботи студентів відносяться підготовка до семінарських занять і написання рефератів, есе. Тему реферату студенти обирають таким чином, щоб вона не співпадала з уже обраними в межах академічної групи. Можна пропонувати іншу тему реферату (або есе) поза межами пропонованого списку, але її обов'язково слід узгодити з викладачем. Реферативна робота вважається виконаною повністю після процедури захисту.

Вказівки щодо оформлення реферату:

Реферат – це стислий виклад змісту кількох наукових робіт, що стосуються певної проблеми. Основна мета реферату – передача цілісної інформації, одержаної з різних джерел. На основі кількох текстів потрібно створити один відповідно до теми реферату. Починати написання реферату краще з плану. Таким чином ви відразу намітили собі напрямок, в якому будете рухатися. Реферат має бути побудований за певною структурою. Основними складовими структури роботи є такі: 1) титульний аркуш; 2) зміст; 3) вступ; 4) основна частина; 5) висновки; 6) список використаних джерел (літератури); 7) додатки (за необхідності).

Вимоги до змісту роботи:

1. Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, що заповнюється за зразком. 2. Зміст подається на початку роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (літератури) тощо.

3. У вступі коротко обґрунтовуються актуальність і доцільність обраної теми, підкреслюється сутність проблеми, формулюється зміст поставлених завдань. Орієнтовний обсяг вступу – 1-2 сторінки.
4. Основна частина реферату може складатися з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ розпочинається з нової сторінки. Основному тексту розділу може передувати коротка передмова з описом обраного напрямку дослідження. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у розділі результатів, що дає можливість звільнити основні висновки від другорядних подробиць. Зміст основної частини має відповідати темі реферату та повністю її розкривати.
5. Висновки мають містити стислий виклад результатів опрацювання обраної теми, зроблених у процесі аналізу наукових текстів, оцінок та узагальнень.
6. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і літератури. Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Для підготовки реферату не рекомендується використовувати як основне джерело інформації підручники й навчальні посібники. Категорично забороняється використовувати електронні ресурси сумнівного характеру. До таких належать тексти без авторства, назви чи заголовку, розміщені не на академічних сайтах тощо.
7. У додатках містяться допоміжні або додаткові матеріали, необхідні для повноти сприйняття роботи, кращого розуміння отриманих результатів: додаткові таблиці, графіки, рисунки, ілюстрації тощо.

Правила оформлення роботи:

З історії. Основна частина реферату виконується від руки, на аркуші паперу формату А4. Її обсяг складає 7-10 сторінок. Текст роботи має бути написаний без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок.

З культури. Робота друкується шрифтом Times New Roman розміру 14 на одному боці аркуша паперу формату А4 з інтервалом 1,5. Поля з усіх боків 20 мм. Обсяг роботи складає 10-15 друкованих сторінок. Текст роботи має бути написаний без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок.

Тематика рефератів

Змістовий модуль 1. Історія України

1. Еволюція знарядь праці від раннього палеоліту до енеоліту.
2. Усатівська культура: господарство, побут, суспільна стратифікація.
3. Персько-скіфська війна наприкінці VI ст. до н. е.
4. Історія Малої Скіфії.
5. Християнізація східних слов'ян.
6. Галицько-Волинський літопис як пам'ятка української культури.
7. Історична роль окремих персоналій (за вибором студента).
8. Грюнвальдська битва в історії України та Європи.
9. Юрій Дрогобич (Котермак): перший український вчений.
10. Михайло Глинський: політичний портрет.
11. Зародження книгодрукування в Україні.
12. Фортеця Качубеїв (Кочубіїв, Качибей) в історії Одеси.

13. Україна XV – першої половини XVII ст. в описах іноземців.
14. Литовський Статут як пам'ятка права.
15. Острозька академія – навчальний заклад України епохи середньовіччя.
16. Хотинська війна.
17. Петро Могила в духовній історії України.
18. Військові дії козацького війська проти Османської імперії у першій чверті XVII ст.
19. Московські походи польського і козацького війська на початку XVII ст.
20. Б. Хмельницький та О. Кромвель – лідери революцій в ранньомодерній Європі: порівняльна характеристика.
21. Молдавські походи козацького війська періоду Визвольної війни XVII ст.
22. Іван Богун – видатний діяч Визвольної війни українського народу XVII ст.
23. Дипломатична діяльність гетьмана в екзилі Пилипа Орлика.
24. Кирило Розумовський та його нащадки в історії України, Одеси та Європи.
25. Петро Калнишевський – останній кошовий Запорозької Січі.
26. Реформи Марії Терезії і Йосифа II та їх наслідки для українських земель.
27. Масонство в Україні у пер. пол. XIX ст.
28. Кримська війна 1853-1856 рр.

29. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова: до історії заснування.
30. Життєвий шлях та наукова діяльність І. І. Мечникова.
31. Історія створення гімну «Ще не вмерла Україна».
32. Історія створення першої української партії – РУРП.
33. Одеська «Просвіта» на початку ХХ ст.
34. Політичний портрет П. Столипіна.
35. Грошові знаки на території України у період революції 1917-1921 рр.
36. Нестор Махно: політичний портрет.
37. Володимир Чехівський – прем'єр-міністр УНР.
38. Націонал-комунізм в Україні у 1920-х рр.
39. Матеріально-побутові умови життя студентів в УСРР у 1920-х рр.
40. Дмитро Донцов: життєвий шлях та характеристика політичних поглядів.
41. Українська еміграція в 1920-1930-х рр.
42. Спорт в Україні у 1920-1930-х рр.
43. Одеса під час румунської окупації 1941-1944 рр.
44. Військовий діяч України періоду Другої світової війни (за вибором).
45. В'ячеслав Чорновіл: життєвий шлях та політичний портрет.
46. Народний Рух України та його історична роль.
47. Роль шахтарський страйків у суспільно-політичному житті УРСР кінця 1980-х рр.

48. «Помаранчева» революція 2004 р.: передумови, хід, основні результати.

Змістовий модуль 2. Культура України

1. Культурогенез і етногенез: особливості та взаємозв'язок.
2. Роль трипільської культури у формуванні традиційних господарсько-культурних типів на території сучасної України.
3. Іконопис в Україні: історія та сучасність.
4. Кам'яне зодчество Київської Русі.
5. Запорізька Січ: побут, звичаї, традиції, культура.
6. Києво-Могилянська академія як науково-культурний центр.
7. Петро Могила – видатний культурний діяч і меценат.
8. Культурний діяч Костянтин Острозький.
9. Полемічна література. Д. Вишенський.
10. Книгодрукування в Україні. І. Федоров.
11. Українське бароко й особливості його проявів.
12. Музика і спів як чинники українського буття.
13. Співвідношення «земного» і «небесного» у бароковій культурі.
14. Звичаї українського народу.
15. Ренесансні архітектурні ансамблі в Україні.
16. Джерела й особливості українського бароко.
17. Пісні та думи України. Кобзарство як культурний феномен.
18. І. Мазепа як меценат і культурний діяч.
19. Травестія як форма засвоєння культурної традиції (на прикладі «Енеїди» Котляревського).
20. Меценатство в Україні у ХІХ- на початку ХХ ст.

21. Архітектурні стилі Києва.
22. Архітектурні стилі Одеси.
23. Модерн в українській культурі.
24. Лесь Курбас і театр «Березіль».
25. Особливості національно-культурного розвитку України в умовах тоталітаризму.
26. Поетична хвиля українського кінематографа (О. П. Довженко, С. Й. Параджанов, І. В. Миколайчук та ін.).
27. Сатира і гумор як надбання української культури. Одеські гуморини.
28. Національне бачення світу в знаково-символічній системі української культури.

Вказівки щодо оформлення есе:

Есе – це прозовий твір невеликого обсягу і вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальне або вичерпне трактування предмета. Мета есе полягає у розвитку таких навичок, як самостійне творче мислення і письмовий виклад власних думок. Суть прийому написання есе можна сформулювати так «я пишу для того, щоб зрозуміти, що я про це думаю». Це вільне письмо на запропоновану тему, у якому найбільше цінується самостійність, аргументованість, оригінальність вирішення проблеми. Есе вирізняється індивідуальним авторським стилем написання твору з дотриманням визначеного плану і можливістю прояву вільної композиції автора, де внутрішня логіка побудови твору підпорядкована його роздумам у пошуках

особистісного шляху розкриття обраної теми з різних сторін. В есе повинна бути яскраво виражена авторська позиція. Це дає можливість читачу побачити особистість автора, своєрідність його позиції, стилю мовлення, ставлення до світу, врешті решт – мислення.

Есе з історичної тематики має два компонента. Один з них виконується після перегляду художнього фільму із запропонованого викладачем списку, який може коригуватися на початку навчального року. Студенти, котрі обрали такий вид роботи, повинні охарактеризувати змальовану у фільмі епоху з точки зору знань з історії; обґрунтувати наскільки фільм наближений до реального історичного тла; пояснити, які епізоди, реальні історичні персонажі, можливо інші складові фільму є або дискусійними, або зображені хибно; зазначити, що найбільше вразило/запам'яталося в обраному фільмі. Інший варіант написання есе – після перегляду передачі з циклу «Розсекречена історія». Студент повинен описати зміст дискутованої теми та висловити власну думку щодо озвучених науковцями ідей.

Вимоги до оформлення есе:

Обсяг есе – не менше 7-8 сторінок тексту; шрифт – Times New Roman, розмір 14; міжрядковий інтервал – 1,5; вирівнювання – по ширині; перший рядок – відступ 1,25 (початок абзацу); нумерація сторінок – по правому нижньому краю; оригінальність тексту – не менше 80 %. Посилання на роботи інших авторів мають бути правильно оформлені. Есе – це творча робота, яка передбачає роздуми над темою роботи, власні погляди автора, його судження. Цінною частиною роботи є наявність саме власних роздумів, висновків, оригінальність ідей.

Тематика есе:

Змістовий модуль 1. Історія України

Розсекречена історія

1. Михайло Грушевський.
2. 100 років Українській революції. Фундамент Незалежності.
3. Історичні міфи про бій під Крутами.
4. 100 років Директорії. Чому Скоропадський не втримав владу?
5. День злуки чи розлуки?
6. Як і чому українці захопилися націоналізмом?
7. Чому Європа мовчала про Голодомор?
8. Два постріли: Хвильовий і Скрипник.
9. Великий терор очима ката.
10. Річниця розстрілів в урочищі Сандармох.
11. Карпатська Україна: 80 років проголошення незалежності.
12. Чому вибухнула Друга світова війна?
13. Міф про віроломний напад.
14. Чому українці рятували євреїв?
15. Ціна звільнення Києва: перемога до «червоної дати».
16. Українці у Другій світовій війні.
17. Страсті за Бандерою.
18. Кенгір, Хрущов і любов. Як кохання зруйнувало Імперію Зла.
19. Ким був товариш Щербицький?
20. Чорнобиль: що встановило розслідування катастрофи?
21. Революція на граніті. Чи міг бути інший сценарій?
22. СРСР. Розпад останньої імперії.

Художні фільми

1. Захар Беркут (режисери Д. Вінн, А. Сеїтаблаєв; 2019 р.).
2. Вогнем і мечем (режисер Є. Гоффман; 1999 р.).
3. І будуть люди (режисер А. Непиталюк; 2020 р.).
4. Чорний ворон (режисер Т. Ткаченко; 2019 р.).
5. Ціна правди (режисер А. Голланд; 2019 р.).
6. Червоний (режисер З. Буадзе; 2017 р.).
7. Кіборги (режисер А. Сеїтаблаєв; 2017 р.).

Змістовий модуль 2. Культура України

1. Глобалізація культури як єдність багатоманіття.
2. Змінюється світ – змінюється людина.
3. Культурні трансформації ХХІ століття.
4. Кризис культури і ціннісних основ в умовах глобалізації.
5. Проблема виживання людства та шляхи її вирішення.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Протягом навчального курсу студенти мають можливість накопичувати бали за рахунок різних форм роботи, яка диференціюється у залежності від вимог в межах двох компонентів – історії та культури України.

З історії України:

- робота на семінарських заняттях (30 балів);
- захист реферату чи есе за сюжетом художнього фільму (10 балів);
- виконання есе щодо тем із «Розсекреченої історії» (10 балів).

З культури України:

- робота на семінарських заняттях (30 балів);
- захист реферату (10 балів);
- захист есе (10 балів).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1. Історія України

1. Предмет вивчення історії України, періодизація, джерела.
2. Найдавніші часи на території сучасної України.
3. Кочові племена на території України у I тис. до н.е.
4. Трипільська культура та її особливості.
5. Античні міста-поліси Північного Причорномор'я.
6. Утворення Київської Русі та її перші князі (IX-X ст.).
7. Київська Русь в період князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
8. Галицька та Волинська землі в XI – XII ст.
9. Галицько-Волинське князівство та його роль в історії України.
10. Вхід українських земель до складу Польського королівства та Литовського князівства у XIV ст.
11. Соціально-економічний розвиток українських земель у XIV-XVI ст.
12. Політичний розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського.
13. Виникнення українського козацтва і Запорозької Січі.
14. Люблінська та Берестейська унії: причини підписання та наслідки.
15. Українське козацтво у міжнародних відносинах др. пол. XVI-пер. пол. XVII ст.
16. Козацькі повстання в Україні наприкінці XVI – першій третині XVII ст.

17. Причини, рушійні сили і характер національної революції сер. XVII ст.
18. Бойові дії війська Б. Хмельницького у 1648-1653 рр. Зборівська та Білоцерківська угоди.
19. Державотворчі та соціально-економічні процеси на українських землях в ході національної революції сер. XVII ст.
20. Зовнішньополітичні стосунки гетьманського уряду в 1648-1657 рр.
21. Укладання договору 1654 р. з Московським царством, його історичне значення.
22. Воєнно-політичне протистояння в Україні у 1657-1686 рр.
23. Політичний розвиток Лівобережної та Слобідської України у XVIII ст.
24. Правобережна та Західна Україна наприкінці XVII-XVIII ст.
25. Запорозька Січ у XVIII ст.
26. Особливості соціально-економічного розвитку Лівобережної та Слобідської України XVIII ст.
27. Приєднання Північного Причорномор'я та Правобережної України до Російської імперії у XVIII ст.
28. Криза кріпосницького господарювання на українських землях у пер. пол. XIX ст.
29. «Національне відродження» України у пер. пол. XIX ст.
30. Війна Французької та Російської імперій 1812 р. та Україна. Громадська опозиція російському царизму в Україні у першій чверті XIX ст.
31. Реформи 1860-1870-х рр. в Україні.
32. Суспільно-політичне життя в Наддніпрянщині у др. пол. XIX ст.

33. Соціально-економічний розвиток українських земель у др. пол. XIX ст.
34. Суспільно-політичне життя в Західній Україні у др. пол. XIX ст.
35. Перші українські політичні партії у Галичині та Наддніпрянщині.
36. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище українських земель на поч. XX ст.
37. Україна у Російській революції 1905-1907 рр.
38. Українські землі в планах держав Антанти і Троїстого союзу напередодні та у ході Першої світової війни.
39. Воєнні дії на території України в період Першої світової війни.
40. Утворення Центральної Ради та проголошення першої УНР.
41. Українська гетьманська Держава: особливості внутрішньої та зовнішньої політики.
42. Селянсько-повстанський рух в Україні у 1918-1921 рр.: витоки і місце у боротьбі за владу.
43. Військово-політичні події на території України в добу другої УНР.
44. Західноукраїнська Народна Республіка.
45. Біла гвардія та Антанта в Україні : політичні орієнтири у боротьбі за владу.
46. Встановлення радянсько-більшовицької влади в Україні. «Воєнний комунізм».
47. Особливості НЕПу в Україні.
48. Утворення СРСР. Політика «коренізації».

49. Курс на індустріалізацію та суцільну колективізацію: причини та наслідки.
50. Українські землі в складі Польщі, Чехословаччини, Румунії між Першою та Другою світовими війнами.
51. Початок Другої світової війни та українські землі.
52. Перший період німецько-радянської війни: основні військові дії.
53. Нацистський окупаційний режим в Україні та рух Опору.
54. Соціально-економічний та політичний розвиток УРСР у др. пол. 1940-х –пер. пол. 1950-х рр.
55. Політичний розвиток УРСР у 1953-1972 рр.
56. Опозиційний рух (дисидентство) 1960-1970-х рр.: основні течії, форми боротьби.
57. Соціально-економічний розвиток УРСР у др. пол. 1950-х-1991 рр.
58. Суспільно-політичне життя в УРСР 1972-1991 років.
59. Причини, періодизація та початок політики «перебудови».
60. Основні особливості соціально-економічного життя України в 1991-2014 рр.
61. Перші Президенти України: політична діяльність.
62. Україна на міжнародній арені у др. пол. XX ст.

Змістовий модуль 2. Культура України

1. Предмет і методологія культури (Еволюція терміна культури, шляхи розгляду культури, культура і цивілізація, типи культури, елементи культури, форми, функції культури).
2. Зарубіжні та українські концепції культури (М. Бердяєв, Г. В. Ф.

Гегель, Й. Г. Гердер, Ф. Ніцше, П. Сорокін, А. Тойнбі, З. Фрейд, Й. Хейзінга, О. Шпенглер, К. Г. Юнг; В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський, Є. Маланюк, І. Мірчук, О. Ольжич, М. Хвильовий).

3. Культура первісного суспільства (загальна характеристика первісної епохи та її періодизація, первісна міфологія, зародження форм релігійних вірувань, найдавніші форми мистецтва, синкретичний характер мистецтва).
4. Трипільська культура і культура кімерійців. Культура скіфів та сарматів.
5. Зарубинецька та черняхівська культури. Грецькі поселення на території стародавньої України.
6. Релігійні вірування та міфологія праслов'ян. Язичництво та його характеристика.
7. Основні особливості культури Русі-України (Соціальний і політичний лад Давньоруської держави. “Руська Правда” як зведення законів. Християнство та його роль в культурі. Розвиток науки та освіти, філософської думки. Поняття про софійне. Архітектура, література, театр, образотворче мистецтво, теорія іконописного образу).
8. Культура Галицько-Волинського князівства.
9. Україна в культурно-політичній системі польсько-литовської держави 14-16 ст. (Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури 14-16 ст.. Ренесанс та його риси,

образ нової людини ренесанської епохи, вплив ренесансу на культуру України. Реформація та протестанська етика праці та її роль в європейській культурі. Розвиток освіти та науки, братства та їх роль. Острозька академія. Розвиток книгодрукування, перші друкованні видання. Розвиток архітектури, літератури, образотворчого мистецтва).

10. Розвиток романського та готичного мистецтва, навести приклади.
11. Культура України 17-18 століття (Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури 17-18 ст.. Козацтво як явище історія та культури. Розвиток освіти та науки, філософії. Розвиток літератури, театру, живопису, музики).
12. Бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво. Українське бароко. Його характеристика.
13. Рококо як новий стиль в мистецтві. Його характеристика. Приклади.
14. Класицизм як мистецтво героїчної громадянськості. Його характеристика.
15. Культура України 19 ст. (Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури, Розвиток науки та освіти, філософії. Кирило- Мефодіївське товариство. «Руська трійця». Розвиток літератури, театру, живопису, музики, скульптури).
16. Розвиток архітектури в Україні 19 ст. (Стили ампір, еkleктика, класицизм, модерн, необароко).

17. Романтизм, символізм, імпресіонізм. Їх характеристика і основні риси. Приклади. Реалізм та критичний реалізм. Його характеристика.
18. Модерн як стиль в культурі. Особливості стилю модерн.
19. Культура України поч. 20 ст. (Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури поч 20 ст.. Розвиток науки та освіти, філософії. Архітектура (конструктивізм і модерн). Розвиток скульптури, театру, музики, живопису, кіноматографу).
20. Неоромантизм в українській культурі кін. 19-поч. 20 ст.
21. Модернізм як художній стиль та його напрямки (абстракціонізм, дадаїзм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм, фовізм, футуризм).
22. Розвиток літератури 20 ст. Література неокласиків. Літературні гуртки та об'єднання.
23. Український авангард 1900-1920-х років. Його представники.
24. Український експресіонізм та його особливості.
25. Постмодернізм як художній напрям в культурі к. 20 – 21 ст.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. Навч. посіб. К: МАУП, 2004 р. 3-тє видання, стереотип. 256 с.
2. Акимович Є. О. Українська культура в історичному вимірі (IX - XVII ст.). Одеса: Маяк, 2009, 496 с.
3. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. Навч. посіб. К: МАУП, 2004 р. 3-тє видання, стереотип. 256 с.
4. Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до XX ст. 2-ге вид.: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 616 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. 2-ге вид. К.: Генеза, 2000. 249 с.
6. Історія України: Навчальний посібник. В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
7. Історія української культури. За ред. І. Крип'якевича. К.: Либідь, 2000. 656 с.
8. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посібник / А. В. Яртись, С. М. Шендрик, С. О. Черепанова та ін. Львів: Світ, 2005. 568 с.
9. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.
10. Новітня історія України (1900-2000): Підручник / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. П. Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
11. Україна крізь віки. У 15-ти томах. Т. 1-15. К.: Видавничий дім

Альтернативи, 1998-2000.

12. Українська культура в європейському контексті. Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук, Л. М. Новохатько. К.: Знання, 2007. 680 с.
13. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / [М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.]; за ред. М. М. Заковича. 4-те вид., випр. і допов. Київ: Знання, 2009. 589 с.
14. Шейко В. М. Історія української культури: навч. посібник / В. М. Шейко, В. Я. Білоцерківський. 2-ге вид. випр. К.: Знання, 2010. 271 с.
15. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.
16. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-е, перероблене та розширене. К., 2005. 584 с.

Додаткова

1. Nerubasska A., Lopuha O. «Pandemic Panik in Information Space: the Fact and its Ladennes». Postmodern Opening, Vol. 11, Issue 1 Sup. 2 (2020), pages: 93-99.
2. Баберовскі Й. Червоний терор: Історія сталінізму. К., 2007. 248 с.
3. Бондаревська І. Парадоксальність естетичного в українській культурі XVII-XVIII ст. К.: Парапан, 2005. С. 58-107; 218-251.
4. Борисенок Е. Феномен советской украинизации. М., 2006. 256 с.
5. Висоцький О. Ю. Історія української культури: Навчальний

- посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. 130 с.
6. Виткалов В., Граб О. Українська культура в добу глобалізації. К.: Вища школа, 2010.
 7. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення // Український історичний журнал. 2019. № 2. С. 67-93.
 8. Віднянський С., Грицюк В., Лисенко О. Початок «Другої імперіалістичної війни» та «українське питання»: деякі дипломатичні, політичні, воєнні аспекти // Український історичний журнал. 2019. № 5. С. 4-24.
 9. Вінцовський Т. С. Вільне місто Одеса в добу Центральної Ради: революційна інтерпретація політичного сепаратизму // Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 80-91.
 10. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI-XIV століть. Львів: Левада, 2017. 478 с.
 11. Історія світової та української культури: Підруч. / Греченко В., Чорний І., Кушнерук В., Режко В. К.: Літера, 2002. 464 с.
 12. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2007. 432 с.
 13. Корній Л., Сюта Б. Історія української музичної культури. К., 2011. 719 с.
 14. Кримський С. Деякі універсалії української культури // Українська культура. 2003. № 1.
 15. Культура України: зб-к наук. пр. Спецвипуск 21. Культурологія / ред. Шейко В. М. Харків: ХДАК, 2008. 242 с.
 16. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в

- Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
17. Лукань В. Г. Історія українського мистецтва : конспект курсу лекцій. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2012. 192 с.
18. Лопуга О. І. Культура як спосіб існування суспільства і людини // Філософські пошуки. Львів – Одеса: Cogito-Центр Європи, 2006. Вип. XXI-XXII. С. 291-298.
19. Лопуга О. І. Освіта та наука в соціокультурному просторі // Перспективи. Науковий журнал. Серія: філософія, історія, соціологія, політологія. Одеса, 2006. № 2 (34). С. 66-69.
20. Лопуга О. І. Вплив постмодернізму на духовну культуру сучасної молоді // Наукове пізнання: методологія та технологія. Науковий журнал. Одеса. 2009. № 1 (23). С. 61-68.
21. Лопуга О. І. Духовна культура студентської молоді в умовах трансформації суспільства. Частина II // Перспективи. Соціально-політичний журнал. Серія: філософія, політологія, соціологія. Одеса, 2012. №1 (51). С. 72-78.
22. Лопуга О. І. Проблема моралі і гуманізації молоді в сучасному українському суспільстві // Перспективи. Соціально-політичний журнал. Серія: філософія, політологія, соціологія. Одеса, 2015. №1 (63). С. 61-67.
23. Лопуга О. І. Вплив інтернету та масової культури на розвиток духовно-моральних цінностей суспільства // Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія. 2018. № 1 (40). С. 72-77.

24. Лопуга О. І. Сучасний інформаційний простір як простір соціалізації людини // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2020. Том 12. № 1 (25). С. 67-74.
25. Лопуга О. І. Вплив сучасного соціокультурного середовища на духовну культуру особистості // Наукове пізнання: методологія та технологія. 2020. Випуск 1 (45). С. 75-83.
26. Лопуга О. І. Особливості духовно-ціннісних орієнтирів особистості // Вісник Львівського університету: серія філософсько-політичні студії. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 29. С. 98-106.
27. Лопуга О. И. Методологические аспекты исследования духовной культуры личности // Приволжский научный вестник. Научно-практический журнал. Ижевск: Издательский Центр Научного Просвещения, 2015. № 9. С. 46-51.
28. Лопуга О. І. Методичні вказівки «Історія української культури» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету міжнародних відносин, політології та соціології. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 38 с.
29. Меднікова Г. С. Українська та зарубіжна культура ХХ століття // Ukrainian and Foreign Culture of the 20-th Century. Навч. посіб. К.:Знання, 2002. 216 с.
30. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. К., 2011. Кн. 1. 390 с; 2012. Кн. 2. 464 с.

31. Тест-зошит з історії української культури (для студентів денної і заочної форми навчання усіх спеціальностей Академії) / Укл.: В. В. Жигло, М. С. Лисенко. Х.: ХНАМГ, 2011.
32. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. К., 2010. 734 с.; Кн. 2. К., 2011. 943 с.
33. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр. К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. 518 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Інституту історії НАН України. Режим доступу: <http://www.history.org.ua>
2. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Режим доступу: <http://library.onu.edu.ua>
3. Бібліотека «Культура України». Режим доступу: <http://elib.nplu.org/>.
4. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Режим доступу: <http://mari.kiev.ua/>

Навчальне видання

Лопуга Ореста Іванівна

Вінцковський Тарас Степанович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
біологічного факультету спеціальностей 091 «Біологія» і 162
«Біотехнології та біоінженерія»

В авторській редакції

Підп. до друку 05.04.2021. Формат 60х84/16

Умов.-друк.арк. 5.12. Тираж 30 пр.

Зам. № 2238.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Тел.: (048)723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua